

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR
AKADEMIYASI
“QATAG‘ON QURBONLARI XOTIRASI” MUZEYI
“SHAHIDLAR XOTIRASI” JAMOAT FONDI**

**1937-1938-YILLARDAGI “KATTA
QIRG‘IN” TARIXINING
MUHIM SANALARI
(ma'lumotnoma)**

**O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi
“Fan” nashriyoti
Toshkent – 2013**

УЎК : 323(575.1)

КБК: 63.3(50')622-4 - *hamazon chiqari*

B71

Ushbu solnoma yo'nalishida yaratilgan ma'lumotnomadan 1937–1938-yillarda Sovet davlati tomonidan otkazilgan mash'um qatag'on siyosati bilan bog'liq muhim sanalar joy olgan.

Ma'lumotnomadan tarixchi olimlar, filologlar, Oliy o'quv yurtlari talabalari hamda keng kitobxonlar ommasi foydalanishlari mumkin.

Ushbu ma'lumotnoma O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Fan va texnologiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish qo'mitasining "1937–1938-yillardagi siyosiy qatag'on: "Katta qirg'in"ning kelib chiqish sabablari va fojiali oqibatlari" mavzuidagi amaliy ilmiy tadqiqot loyihasi doirasida nashrga tayyorlandi.

Tuzuvchi-muallif:

M.F.ZIKRULLAYEV

Tahrir hay'ati:

B.Hasanov, N.Karimov, S.Ahmedov, M.Zikrullayev, B.Irziyev

Mas'ul muharrir:

N.F.Karimov – filologiya fanlari doktori, professor

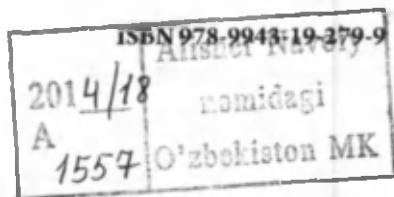
Taqrizchilar:

Agzamxodjayev S.S. – tarix fanlari doktori, professor

Ishonxodjayeva Z.R. – tarix fanlari doktori

© O'zbekiston Respublikasi FA

"Fan" nashriyoti, 2013-y.

SO'ZBOSHI

Sovet davlati tarixi – bu siyosiy qatag'onlarning uzluksiz tizimidan iborat: Inqilob va Fuqarolar urushi, Polshaga bostirib kirish, "bosmachilik"ka qarshi kurash, Afg'onistonga birinchi tajovuz (1928-y.), "kollektivlashtirish", "quloqlashtirish", Leningrad va Ozarboyjondan deportasiya qilish, "Katta qirg'in", 1939 va 1941-yil 25-iyunida Finlyandiyaga bostirib kirish, Polshaga ikkinchi tajovuz (1939-y), Ikkinchi jahon urushi, xalqlarning deportasiya qilinishi (qrim tatarlar, koreyslar va boshqalar), kosmopolitizmga qarshi kurash, Vengriya (1956-y) va Chexoslavakiyaga (1968-y) bosib kirish, dissidentlarga qarshi kurash, Afg'oniston urushi, sovet harbiylarining Yaqin Sharq, Vetnam, Laosdagi qurolli ziddiyatlardagi ishtiroki, "O'zbeklar ishi" yoki "paxta ishi" va h.k.z.

O'zbek xalqi boshiga mislsiz darajada katta fojialarni keltirgan, yuz minglab begunoh vatandoshlarimizning yostig'ini quritgan – 1937-1938-yillardagi "Katta qirg'in"ni esa shubhasiz "XX asr vabosi" deb atash mumkin. Sovet hukumati "Katta qirg'in" davrida zamon va makonga insoniy qadriyatlar nuqtai nazaridan munosabatda bo'luvchi, hur fikrlaydigan, totalitar tizimga qarshi chiquvchi o'z dushmanlarini shafqatsizlarcha mahv qildi.

SSSR Ichki ishlar xalq komissari, "temir narkom" nomini olgan Nikolay Yejev tomonidan 1937-yil 30-iyuldagi "Sobiq quloqlar, jinoyatchilar va boshqa sovetlarga qarshi unsurlarni qatag'on qilish operatsiyasi to'g'risida"gi 00447-sonli mutlaqo maxfiy operativ buyruqqa muvofiq 1937-yil 10-avgustdan 1938-yil 1-yanvargacha bo'lgan vaqtda O'zbekiston bo'yicha jami 10700 kishi qamoqqa olingan, ulardan 3613 kishi 1-toifa bo'yicha otuvga, 7087 kishi 2-toifa bo'yicha 8-10 yil qamoq jazosiga hukm qilingan.

1937-1939-yillarning o'zidagina O'zbekiston SSR Ichki ishlar xalq komissarligi (NKVD)ning "uchlik"lari tomonidan 41 ming nafardan ko'proq kishi qamaldi. Shulardan 37 ming nafardan ko'prog'i sudlandi, 6 ming 920 kishi otib tashlandi... Asossiz qamalib jinoiy javobgarlikka tortilgan kishilar orasida partiya, sovet, xo'jalik xodimlari, harbiylar, ziyolilar va kolxozchilar juda ko'p edi.

Shu bilan birga bevosita qatag'onga uchragan millionlab odamlar orqasida ulardanda son jihatidan ko'p jabrdiydalar – oila a'zolari, uzoq-yaqin qarindoshlari, do'stlari bo'lganki, ularni ishdan haydaganlar, yashash joylaridan chiqarib yuborganlar, oliy o'quv yurtlariga o'qishga ham qabul qilmaganlar. "Xalq dushmanlari" bilan aloqada bo'lgan insonlarga hattoki do'stlari, hamkasblari, qo'shnilari ham teskari qarab o'tganlar.

Rossiyalik va xorijdagi zamonaviy mutaxassislar stalincha qatag'onlarning 1934-yildagi S.M.Kirovning o'ldirilishi bilan bog'laydilar. Kirovning o'limi natijasida stalincha qatag'onlarning qonuniy asoslari shakllangan deyish mumkin. Binobarin, uning oldindan puxta reja asosida amalga oshirilganligi hozirgi kunda hujjatlar bilan tasdiqlangan.

"Katta qirg'in"ning ko'lami, tuzulishi va o'tkazilish mexanizmlari ko'p yillar mobaynida aksariyat omma, qolaversa tarixchilarning bir necha avlodi uchun maxfiy bo'lib hisoblandi.

Bugungi kunda esa oshkor etilgan bir qancha manbalar asosida 1937-1938-yillardagi "Katta qirg'in"ning oyma-oy va hatto kunma-kun tarixini tiklash mumkin. Mazkur solnoma asosan bolsheviklarning Butunrossiya kommunistik partiyasi (keyingi o'rinlarda VKP(b) tarzida beriladi) MK va Ichki ishlar xalq komissarligi (keyingi o'rinlarda NKVD tarzida beriladi) hujjatlari – qatag'onlarning dinamikasi, g'oyaviyligi, son va prosessual parametrlarini belgilab bergan direktivalar asosida tuzildi. Ma'lumotlar quyidagi manbalardan olindi:

– Repressiya. 1937-1938 godi. Dokumenti i material. Mas'ul muharrir: N.Karimov. –T.: Sharq, 2005. 1-kitob.

– Shamsutdinov R. Qatag'on qurbonlari (1937-yil 10-avgust – 5-noyabr). 2-kitob. Mas'ul muharrir: N.Karimov. –T.: Sharq, 2007.

– Repressiya. 1937-1938 gg. Dokumenti i material, 3-kitob. Jertvi Bolshogo terrora iz Uzbekistana. –T.: Sharq, 2007.

– Repressiya. 1937-1938 gg. Dokumenti i material, 4-kitob. Jertvi Bolshogo terrora iz Uzbekistana. –T.: Sharq, 2008.

– Shamsutdinov R. Qatag'on qurbonlari. 5-kitob. –T.: Sharq, 2009.

– Rustambek Shamsutdinov. O'zbekistonda sovetlarning qatag'on siyosati va uning oqibatlari. 1-kitob. –T.: Sharq, 2012-yil. –430 B.

– Sovershenno sekretno. Xalqaro oylik gazeta sonlari.

– Snitkovskiy V. “Bolshoy Terror” (1937-1938). – M., 2012

– “Qatag‘on qurbonlari xotirasi” muzeyi arxiv fondi materiallari.

“Katta qirg‘in” jarayonidagi qatag‘onlarning borishini ko‘pchilik xorijiy mutaxassislar quyidagi to‘rt asosiy davrga bo‘lib o‘rganishni maqsadga muvofiq deb hisoblaydilar:

1. “Katta qirg‘in” mashinasining yurgizilishi (1936-yil oktabr – 1937-yil fevral). Jazo organlarini qayta tuzish, partiya, harbiylar va ma‘muriyat xodimlari orasidagi eng sara namoyandalarni o‘ylab topilgan “imperialistik tajovuz” xavfi sharoitida yuzaga chiqishi mumkin bo‘lgan muxolifat unsurlaridan tozalash;

2. 1937-yil mart – 1937-yil iyun. O‘ylab chiqarilgan “xoinlar” va “xorijiy razvedka josuslari”, ziyolilar qatlamini yo‘q qilish, “quloqlar”, milliy diasporalar vakillaridan iborat bo‘lgan tajovuzkor “ijtimoiy baza”ga qarshi ommaviy qatag‘onlar rejasini ishlab chiqish.

3. 1937-yil iyul – 1938-yil oktabr. “Quloqlar” va millatchilarga qarshi ommaviy qatag‘onlarni dekretlar bilan qonuniylashtirish va o‘tkazish, Qizil armiya tarkibidagi “harbiy-fashistik fitnachilar”, qishloq xo‘jaligidagi “ziyonkorlik”ka qarshi kurashni shiddatlashtirish.

4. 1938-yil – 1939-yil. NKVD takribidan Yejev kadrlarini yo‘q qilish, ommaviy qatag‘on qilishni to‘xtatish, sudsiz, favqulodda hukm chiqarish holatlarini qisqartirish, qamoqqa olinganlarni qisman ozod qilish.

1937-1938-yillardagi qatag‘onning avj olishiga sababchi bo‘lgan asosiy voqealar:

1936-YIL

– 1936-yil 9-mart. VKP(b) MK Siyosiy byurosining “SSSRni josuslar, terrorchi va qo‘poruvchi unsurlarning kirib kelishidan himoya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilingan.

SSSRda “siyosiy muhojirlar ko‘payib, ularning bir qismi bevosita kapitalistik davlatlarning razvedka va polisiya idoralarining josuslari ekanligi” bahona qilinib, kommunistlarga SSSR hududiga kirish uchun ruxsatnoma olish jarayonlari o‘ta murakkablashtiriladi, siyosiy muhojirlarning barchasi qayta ro‘yxatdan o‘tkaziladi, MK qoshida N.I.Ejev raisligida “antisovet va josus unsurlardan tozalash” maxsus komissiyasi tuziladi.

- 1936-yil 25-mart. SSSR Ichki ishlar xalq komissari G.G.Yagoda VKP(b) MK Siyosiy byurosiga "badarga qilingan va faol mehnat bilan mashg'ul bo'lgan barcha trotskiychilarni qamash va uzoq lagerlarga jo'natish, partiya hujjatlari so'nggi tekshiruvda VKP(b) safidan o'chirilgan trotskiychilarni alohida ajratib olib, NKVD qoshidagi Maxsus kengash qarori bilan uzoq lagerlarga 5 yil muddatga surgun qilish hamda "terrorchilikka aloqador", deb topilganlarni otish" haqida taklif kiritdi.

- 1936-yil 28-aprel. SSSR Xalq Komissarlari Soveti "USSRdan 15000 polyak va nemis xo'jaliklarini ko'chirib, Qozog'iston ASSRning Qarag'anda oblastida xo'jaliklar sifatida joylashtirish haqida"gi qarori chiqarilgan. Majburiy ko'chirishning sababi sifatida, chegaraga yaqin hududlarni ishonchsiz unsurlardan tozalash ko'rsatilgan. Jami 69283 kishi ko'chirilgan.

- 1936-yil 20-may. MK Siyosiy byurosining trotskiychilarni qatag'on qilish to'g'risidagi qarori chiqarilgan.

- 1936-yil 9-iyun. SSSR Ichki ishlar xalq komissari G.G.Yagoda va SSSR Prokurori Vishinskiy VKP(b) MK Siyosiy byurosiga 82 ta "terrorchilikka aloqasi bo'lgan aksilinqilobiy trotskiychi tashkilot"ning ro'yxatini taqdim qilib, ularni sud qilishni taklif qilgan. Ushbu ro'yxatda G.E.Zinovev, L.B.Kamenev va boshqalar ham bo'lgan.

- 1936-yil 29-iyul. VKP(b) MKning "Trotskiy-zinovevchi aksilinqilobiy blokning terrorchilik faoliyati to'g'risida"gi maxfiy xati chiqarilgan. Matbuotda sobiq trotskiychilarga qarshi targ'ibot kuchaytirilgan. Trotskiychilarning gestapo josuslari bilan aloqasi borligi xabari tarqatilgan.

- 1936-yil 19-24-avgust. Moskvada "Sovetlarga qarshi birlashgan trotskiychi-zinovevchilar markazi" ustidan ochiq sud jarayoni bo'lib o'tgan. Ayblanuvchilar G.E.Zinovev, L.B.Kamenev, G.E.Evdokimov, I.N.Smirnov, S.V.Mrachkovskiy va boshqalar. Aybnomada S.M.Kirovning o'ldirilishi, Stalin, Voroshilov, Jdanov, Kaganovich, Ordjonikidzega suiqasd uyushtirishga tayyorgarlik kabi jinoyatlar qayd etilgan. 16 ayblanuvchining hammasi "ijtimoiy himoya"ning oliy chorasiga hukm qilinib, 1936-yil 25-avgustda otib tashlangan. Mamlakatning turli hududlarida ham shunga o'xshash sud jarayonlari bo'lib, ularda 169 dan ortiq odam jazoga tortilgan.

- 1936-yil 14-sentabr. "Parallel sovetlarga qarshi trotskiychilar

markazi" ishi bo'yicha 1937-yil yanvarida o'tkazilgan sudning bosh ayblanuvchisi Yu.L.Pyatakov, ikki kundan so'ng esa K.B.Radek qamoqqa olingan.

– 1936-yil 25-sentabr. VKP(b) MK Siyosiy byurosiga Sochidan Stalin va Jdanov tomonidan "O'rtoq Yejovni Ichki ishlar xalq komissari lavozimiga zudlik bilan tayinlashni mutlaqo zarur deb hisoblaymiz. Yagoda trotskiychi-zinovevlar blokini fosh qilish ishida zimmasidagi vazifani kerakli darajada bajara olmadi" mazmunida telegramma yo'llangan.

– 1936-yil 26-sentabr. G.G.Yagoda Ichki ishlar xalq komissari lavozimidan ozod qilinib, SSSR Aloqa ishlari xalq komissari etib tayinlangan. N.I.Ejov VKP(b) MK kotibi va VKP(b) qoshidagi Partiya nazorat komiteti raisi lavozimlari saqlangan holda SSSR Ichki ishlar xalq komissari lavozimiga tayinlangan.

– 1936-yil 29-sentabr. VKP(b) MK Siyosiy byurosi "Aksilingilobiy trotskiychi-zinovevchi unsurlarga munosabat to'g'risida" qaror qabul qilgan. Unda, xususan, quyidagi bandler bo'lgan: "a) so'nggi vaqtgacha VKP(b) MK trotskiychi-zinovevchi ablahlarni xalqaro burjuaziyaning ilg'or siyosiy va uyushgan guruhi sifatida ko'rar edi. Oxirgi faktlardan ma'lum bo'lishicha, bu janoblar yanada tubanlikka ketib, endilikda ularga josus, ayg'oqchi, qo'poruvchi va Yevropadagi fashistik burjuaziya zararkunandalari sifatida qarashga to'g'ri kelmoqda... b) shundan kelib chiqqan holda nafaqat ishi tergovda ko'rilayotgan, balki badarg'a qilingan trotskiychi-zinovevchi ablahlarni ham jazolash zarurdir". Yuqoridagi satrlar ushbu masalaga MKda boshqacha mafkuraviy yondashuv paydo bo'lganligidan dalolat beradi.

– 1936-yil 4-oktabr. Siyosiy byuro Yejov va Vishinskiyning ro'yxati bo'yicha 585 nafar odamni jazolashga ruxsat berish haqidagi taklifini ko'rib chiqib, quyidagicha qarorni qabul qilgan: "O'rtoq Yejov va Vishinskiylarning anksilingilobiy terrorchi trotskiychi-zinovevchilar uyushmasining faol ishtirokchilaridan ro'yxat bo'yicha 585 kishini sud qilib, jazolash to'g'risidagi taklifi ma'qullansin".

– 1936-yil 19-22-oktabr. Novosibirskda 1936-yil 23-sentabrda Kuzbassdagi "Sentralnaya" konida sodir bo'lgan portlash bo'yicha "Kemerovo prosessi" bo'lib o'tgan. Sudda "ma'lum bo'lishi"cha, qo'poruvchilikni yashirin "trotskiychilar" guruhi eski mutaxassis muhandislar bilan til biriktirgan holda uyushtirilgan bo'lib, fitnaning

bir uchun Moskvaga borib taqalgan. Sudlangan 9 kishining barchasi otishga hukm qilingan.

– 1936-yil 13-noyabr. SSSR NKVDsi quyi tashkilotlarga “yashirin sotsial inqilobchilarni” aniqlash va yo‘q qilish haqida farmoyish yuborgan. Joylarda ozodlikda bo‘lgan va badarg‘a qilingan sobiq eserchilarni qamoqqa olish boshlangan.

– 1936-yil 13-noyabr. NKVDning “Temiryo‘l transportidagi xalokatlarga qarshi kurashishni kuchaytirish to‘g‘risida”gi buyrug‘i chiqarilgan. Uning mazmuniga ko‘ra har bir halokatga qo‘poruvchilik natijasi sifatida qarash kerak bo‘lgan.

– 1936-yil 29-noyabr. SSSR Prokurori oldingi yillarda nihoyasiga yetkazilgan yong‘inlar, avariylar, sifatsiz mahsulotlar ishlab chiqarish va shunga o‘xshashlar bilan bog‘liq jinoiy ishlarni “aksilinqilobiy zarakunandalik alomatlarini aniqlash va aybdorlarni yanada qattiqroq javobgarlikka tortish maqsadida” qaytadan tekshirish to‘g‘risida topshiriq bergan.

– 1936-yil 4- va 7-dekabr. VKP(b) MK Plenumi bo‘lib o‘tgan. Unda Yejoyning fosh etilgan trotskiychi guruhlar, ular tomonidan uyushtirilgan qo‘poruvchiliklar, “trotskiychilar ishi” bo‘yicha qamalganlarning soni (bir necha ming kishi) haqidagi hisoboti tinglangan. Yejoy bo‘ljak sud jarayoni aybdorlari Pyatakov, Radek va boshqalar nomini ma‘lum qilgan hamda Buxarin va Rikovlarga nisbatan yangi ayblar bildirgan, shuningdek, “sovetlarga qarshi o‘ng markaz” borligini e‘lon qilgan. Yejoyning ma‘ruzasi bo‘yicha Buxarin va Rikovning “trotskiychilar jinoyatlari”ga va terrorchilikka aloqadorligi muhokama qilingan. Bu borada qabul qilingan qarorda xususan bunday deyilgan: “O‘rtoq Stalinning Rikov va Buxarin haqidagi masalaning hal bo‘lmaganligi to‘g‘risidagi taklifi qabul qilinsin. Keyingi tekshiruvlar davom ettirilsin...”

– 1936-yil 17-dekabr. SSSR Xalq Komissarlari sovetining “Aksilinqilobchi unsurlarni Ozarboyjondan Eron va SSSRning ayrim hududlariga ko‘chirish to‘g‘risida”gi Qarori chiqqan. Bundan maqsad chegara yaqinidagi hududlarni ishonchsiz unsurlardan tozalash edi.

1937-YIL

– 1937-yil 8-yanvar. Adliya xalq komissari va SSSR Prokurori harbiy trebunallarga “harbiy, diplomatik yoki davlat sirlarining

sodir etayotganligi va asosiy terrorchilik aktiga tayyorgarlik ko'rilayotganligi" qayd etilgan.

- 1937-yil 11-iyun. SSSR Oliy sudining maxsus sudi ishtirokida Qizil armiyadagi harbiy-fashistik fitna bilan bog'liq jinoiy ish ko'rilgan. Sakkitza harbiy boshliqlar - M.N.Tuxachevskiy, I.E.Yakir, I.P.Uborevich, V.M.Primakov, V.K.Putin, A.I.Kork, R.P.Eydeman, B.M.Feldman o'lim jazosiga hukm qilingan va 12-iyunga o'tar kechasi otib tashlangan. Shundan so'ng armiyada yoppasiga qamoqqa olishlar boshlangan. 1937-1938-yillarda marshallardan tortib oddiy askarlargacha Ishchi-dehqonlar Qizil armiyasi harbiy xizmatchilaridan jami 32 mingga yaqini qatag'on qilingan.

- 1937-yil 15-iyun. SSSR NKVDsining Moskva, Leningrad, Kiev, Rostov, Taganrog, Sochidan (Siyosiy byuroning 23-maydagi qaroriga asosan) VKP(b)dan "chiqarib tashlangan" shaxslar hamda qatag'on qilinganlarning oila a'zolarini ko'chirish operatsiyasini o'tkazish bo'yicha Yo'riqnomasi chiqarilgan.

- 1937-yil 21-iyun. Mudofaa ishlari Xalq komissari va Ichki ishlar xalq komissarining Ishchi-dehqonlar Qizil armiyasining komandir va oddiy tarkibidagi aksilinqilobiy harakatlarga aloqador bo'lgan hamda o'z aybini ixtiyoriy tan olgan (ya'ni boshqa kasbdoshlarini sotishga tayyor bo'lgan) shaxslarni jinoiy javobgarlikka tortmaslik to'g'risidagi qo'shma buyrug'i chiqarildi.

- 1937-yil 23-29-iyun. VKP(b) MK Plenumi bo'lib o'tgan. Plenumda Ichki ishlar xalq komissari N.I.Ejov davlat va partiyaning barcha bo'g'inlarida mavjud bo'lgan fitnachilik to'g'risida ma'ruza qilgan.

- 1937-yil 26-iyun. SSSR NKVDsining VKP(b)dan o'chirilganlar orasida tezkor-agentura ishlarini kuchaytirish to'g'risidagi sirkulyari chiqqan. NKVDning ma'lumoticha, "umuman olganda bir qancha hollarda VKP(b)dan o'chirilganlar josuslar, buzg'unchilar, qo'poruvchilar va terrorchilar safini yanada to'ldirib, yapon-nemis-trotskiychilar bandasiga to'g'ridan-to'g'ri qo'shib ketmoqda" edi.

- 1937-yil 28-iyun. VKP(b) G'arbiy-Sibir o'lka komissarligi kotibining o'lkada surgun qilingan "quloqlar" orasidagi aksilinqilobiy isyonkor tashkilotning fosh etilgani haqidagi maktubiga ko'ra, Siyosiy byuro "jinoiy ishlarni tezkor ko'rish uchun" G'arbiy-Sibir o'lkasida "uchlik" tuzish to'g'risida qaror qabul qilgan. "Uchlik"

tarkibiga NKVD Boshqarmasi boshlig'i – Mironov (rais), o'lka komissarligi kotibi – Eyxe va o'lka prokurori Barkov kiritilgan. G'arbiy-Sibir o'lka "uchligi" 1937-38-yillardagi otishga hukm qilish huquqiga ega bo'lgan sud tizimida bo'lmagan birinchi organ hisoblanadi.

Qatag'on tegirmoni to'xtovsiz insonlar hayotiga zomin bo'la bordi. 1937-yilning ikkinchi yarmida stalincha qatag'on yanada kuchaydi. Buni juda ko'plab direktivalar e'lon qilinganligidan ham ko'rish mumkin.

– 1937-yil 2-iyul. Siyosiy byuro "Sovetlarga qarshi unsurlar to'g'risida" qaror qabul qildi. Unda, jumladan, quyidagilar yozilgan: "VKP(b) MK barcha o'lka va oblast tashkilotlarining kotiblari va NKVDning barcha oblast, o'lka va respublikalardagi vakillariga o'z yurtiga qaytgan hamma quloqlar va jinoyatchilarni ro'yxatga olishni taklif qiladi. Ulardan eng adovatli zudlik bilan qamoqqa olinib otib tashlansin. Jinoy ishlar "uchlik"lar orqali o'tkazilsin, dushmanlik kayfiyati kamroq bo'lgan unsurlarni qayta ro'yxatga olib, NKVD ko'rsatmasiga ko'ra, hududlarga badarg'a qilinsin. VKP(b) MK besh kun muhlat ichida MKga otishga va surgunga hukm qilinadiganlar sonini taqdim qilishni taklif qiladi". Bu hujjat asosida "quloqlar operatsiyasi" boshlangan.

– 1937-yil 3-iyul. SSSR NKVDning 266/15545-sonli direkti-vasi chiqarilgan. Unda NKVD barcha boshqarmalari rahbarlariga o'z viloyatlaridagi jazoni o'tab qaytgan, surgun va lagerlardan qochgan barcha quloqlar va jinoyatchilarni ro'yxatga olish topshirilgan. Shu bilan birga "ro'yxatdagilarni ikki toifaga: 1) ishlari "uchliklar" orqali ma'muriy yo'l bilan o'tkazilib, qamoqqa olish va otishga hukm qilinadigan o'ta tajovuzkor unsurlar; 2) SSSR NKVDsi ko'rsatmasiga ko'ra, turli hududlarga badarg'a qilinadigan, nisbatan faol bo'lmagan, lekin dushmanlik kayfiyatida bo'lganlar"ga bo'lish buyurilgan.

– 1937-yil 5-iyul. Siyosiy byuroning "Jazoga tortilgan xalq dushmanlarining turmush o'rtoqlari to'g'risida"gi Qarori chiqarilgan. Unga ko'ra "barcha fosh qilingan so'l-trotskiychi josus xalq dushmanlarining turmush o'rtoqlari kamida 5-8 yil muddatga lagerlarga qamalishi", bolalari esa bolalar uyiga joylashtirilishi kerak edi.

– 1937-yil 7-iyul. SSSR Prokuraturasi "bezorilik harakatlarini yoki oshkora shovinistik va aksilinqilobiy xurujlar"ni RSFSR JK

58-10-moddasi (sovetlarga qarshi tashviqot) yoki 59-7-moddasi (milliy yoki diniy adovatni targ'ib qilish) bilan tasniflash to'g'risida farmoyish bergan.

– 1937-yil 9-iyul. I.V.Stalin va V.M.Molotovning A.I.Ikromovga “uchlik” tarkibini o'zgartirish to'g'risidagi 906/sh-sonli shifrtelagrammasi yuborilgan. Unda O'zbekiston MK kotibi Akmal Ikromovga “uchlik”ka Karimovdan boshqa odamni kirgizish taklif qilingan. Karimovning Fayzulla Ho'jaevning sovetlarga qarshi guruhi bo'yicha shubhali ekanligi bayon etilgan. Mazkur shifrtelagrammada “Ne Karimov i Baltabaev, a Tyurabekov” (“Karimov va Boltaboev emas, balki To'rabekov”), degan qayd mavjud.

– 1937-yil 11-iyul. Siyosiy byuro O'zbekiston SSR bo'yicha sovetlarga qarshi unsurlarni tekshirish yuzasidan “uchlik”ni tasdiqlagan. Bu “uchlik” Akmal Ikromov, Sodiqjon Boltaev va Zagvozdinlardan tashkil topgan. Shu qaror bilan O'zbekiston SSR bo'yicha 1489 kishini otish va 3962 kishini surgun qilish tasdiqlangan.

– 1937-yil 14-iyul. Mahbuslar kuchi bilan qurilgan Moskva-Volga kanalining ochilish marosimi bo'lgan. Qurilish jarayonida bir necha yuz mahbuslar va yollangan quruvchilar qamoqqa olingan. Shulardan 218 tasi kanal ochilishi marosimida Stalin va Yejovga suiqasd qilishni tashkillashtirishda ayblanib, otib tashlangan.

– 1937-yil 15-iyul. A.I.Ikromov I.V.Stalinga Toshkentdan 1263/sh-sonli shift telegramma yo'llagan. Unda barcha o'zbek rahbar xodimlari tekshirib chiqilgani, O'zSSR Xalq Komissarlari Soveti raisi bo'lishi mumkin bo'lgan ikki nomzod tanlab olingani, ular partiyaga, stalincha Markaziy Komitetga so'ssiz sadoqatli ekani aytilgan.

– 1937-yil 16–20-iyul. NKVDning markaziy va hududiy bo'limlari rahbarlarining “quloqlar operatsiyasi”ni rejalashtirish va amalga oshirishga bag'ishlangan yig'ilishi bo'lib o'tgan.

– 1937-yil 20-iyul. Stalinning topshirig'i bilan VKP(b) MK Siyosiy byurosi ichki ishlar xalq komissari Yejovga mudofaa sanoati zavodlarida ishlayotgan barcha nemislarni qamoqqa olish to'g'risida topshiriq bergan.

– 1937-yil 20-iyul. NKVDning “temiryo'l transportida ishlaydigan polyaklar, Polshadan qochib o'tganlar, siyosiy muhojirlar va siyosiy

ayriboshlanganlarni, polyak armiyasi harbiy asirlarini, sobiq polyak legionerlarini, polyak aksilsho'roviy partiyalarining sobiq a'zolari va boshqalarni, ular obro'sini to'kadigan materiallar bor-yo'qligiga qaramasdan, batafsil ro'yxatga olishga kirishilsin" mazmunida topshirig'i chiqarildi.

- 1937-yil 24-iyul. Bakteriologik qo'poruvchilikning oldini olish chora-tadbirlari to'g'risidagi NKVD Direktivasi e'lon qilingan. Unda suv ta'minoti va bakteriologik stansiyalarda, ilmiy-tadqiqot institutlari va laboratoriyalarda faoliyat ko'rsatayotgan, mikrobiologiya bilan shug'ullanayotgan "xorijiy fuqarolar, sovet fuqaroligini qabul qilgan sobiq chet elliklar, chet mamlakatlar bilan bog'liq bo'lgan shaxslarni" qamoqqa olish buyurilgan.

- 1937-yil 25-iyul. SSSR NKVDsining "Transport sohasi hamda mudofaa zavodlarida ishlayotgan va josuslikda shubha qilinayotgan germaniyalik fuqarolarni qatag'on qilish operatsiyasi to'g'risida"gi 00439-sonli buyrug'i chiqarilgan. "Nemis operatsiyasi" bo'yicha 1937-1938-yillarda 55005 kishi jazolangan, shulardan 41898 kishi otib tashlangan.

- 1937-yil 27-iyul. NKVD Davlat xavfsizligi Bosh boshqarmasining razvedkadagi harbiy fitna ishtirokchilarini qamoqqa olish to'g'risidagi farmoyishi chiqarilgan.

- 1937-yil 29-iyul. NKVD ishchi-dehqon militsiyasi Bosh boshqarmasining temiryo'llarni "ijtimoiy buzg'unchi unsurlar"dan tozalash haqidagi buyrug'i chiqqan.

- 1937-yil 30-iyul. NKVDning favqulodda "uchlik"lari "xalq dushmanlari"ga o'lim jazosini tayinlash huquqini oldilar.

- 1937-yil 30-iyul. SSSR Ichki ishlar xalq komissari, Davlat xavfsizligi Bosh komissari Yejev tomonidan imzolangan SSSR NKVDsining "Sobiq quloq qilinganlar, jinoyatchilar va boshqa sovetlarga qarshi unsurlarni qatag'on qilish operatsiyasi haqida"gi №00447-sonli tezkor buyrug'i chiqarilgan. Qatag'onga qishloqlardagi va shaharga o'rnashib olgan sobiq quloqlar, sotsialistik partiyalarning sobiq a'zolari, ruhoniylar, sobiq "oq gvardiyachilar" hamda turli jinoiy moddalar bo'yicha sudlanganlar tortildi. Buyruqda birinchi (otuv) va ikkinchi (lagerlarga qamash) kategoriyalar bo'yicha SSSRning har bir hududi bo'yicha qatag'on qilinadiganlar soni belgilab berilgan edi. Hukm chiqaruvchi "uchlik"lar tarkibi ham qayd qilingan edi. Buyruqda O'zbekiston

sodir etayotganligi va asosiy terrorchilik aktiga tayyorgarlik ko'rilayotganligi" qayd etilgan.

– 1937-yil 11-iyun. SSSR Oliy sudining maxsus sudi ishtirokida Qizil armiyadagi harbiy-fashistik fitna bilan bog'liq jinoiy ish ko'rilgan. Sakkitza harbiy boshliqlar – M.N.Tuxachevskiy, I.E.Yakir, I.P.Uborevich, V.M.Primakov, V.K.Putin, A.I.Kork, R.P.Eydeman, B.M.Feldman o'lim jazosiga hukm qilingan va 12-iyunga o'tar kechasi otib tashlangan. Shundan so'ng armiyada yoppasiga qamoqqa olishlar boshlangan. 1937-1938-yillarda marshallardan tortib oddiy askarlargacha Ishchi-dehqonlar Qizil armiyasi harbiy xizmatchilaridan jami 32 mingga yaqini qatag'on qilingan.

– 1937-yil 15-iyun. SSSR NKVDsining Moskva, Leningrad, Kiev, Rostov, Taganrog, Sochidan (Siyosiy byuroning 23-maydagi qaroriga asosan) VKP(b)dan "chiqarib tashlangan" shaxslar hamda qatag'on qilinganlarning oila a'zolarini ko'chirish operatsiyasini o'tkazish bo'yicha Yo'riqnomasi chiqarilgan.

– 1937-yil 21-iyun. Mudofaa ishlari Xalq komissari va Ichki ishlar xalq komissarining Ishchi-dehqonlar Qizil armiyasining komandir va oddiy tarkibidagi aksilinqilobiy harakatlarga aloqador bo'lgan hamda o'z aybini ixtiyoriy tan olgan (ya'ni boshqa kasbdoshlarini sotishga tayyor bo'lgan) shaxslarni jinoiy javobgarlikka tortmaslik to'g'risidagi qo'shma buyrug'i chiqarildi.

– 1937-yil 23-29-iyun. VKP(b) MK Plenumi bo'lib o'tgan. Plenumda Ichki ishlar xalq komissari N.I.Ejov davlat va partiyaning barcha bo'g'inlarida mavjud bo'lgan fitnachilik to'g'risida ma'ruza qilgan.

– 1937-yil 26-iyun. SSSR NKVDsining VKP(b)dan o'chirilganlar orasida tezkor-agentura ishlarini kuchaytirish to'g'risidagi sirkulyari chiqqan. NKVDning ma'lumoticha, "umuman olganda bir qancha hollarda VKP(b)dan o'chirilganlar josuslar, buzg'unchilar, qo'poruvchilar va terrorchilar safini yanada to'ldirib, yapon-nemis-trotskiychilar bandasiga to'g'ridan-to'g'ri qo'shilib ketmoqda" edi.

– 1937-yil 28-iyun. VKP(b) G'arbiy-Sibir o'lka komissarligi kotibining o'lkada surgun qilingan "quloqlar" orasidagi aksilinqilobiy isyonkor tashkilotning fosh etilgani haqidagi maktubiga ko'ra, Siyosiy byuro "jinoiy ishlarni tezkor ko'rish uchun" G'arbiy-Sibir o'lkasida "uchlik" tuzish to'g'risida qaror qabul qilgan. "Uchlik"

tarkibiga NKVD Boshqarmasi boshlig'i – Mironov (rais), o'lka komissarligi kotibi – Eyxe va o'lka prokurori Barkov kiritilgan. G'arbiy-Sibir o'lka "uchligi" 1937-38-yillardagi otishga hukm qilish huquqiga ega bo'lgan sud tizimida bo'lmagan birinchi organ hisoblanadi.

Qatag'on tegirmoni to'xtovsiz insonlar hayotiga zomin bo'la bordi. 1937-yilning ikkinchi yarmida stalincha qatag'on yanada kuchaydi. Buni juda ko'plab direktivalar e'lon qilinganligidan ham ko'rish mumkin.

– 1937-yil 2-iyul. Siyosiy byuro "Sovetlarga qarshi unsurlar to'g'risida" qaror qabul qildi. Unda, jumladan, quyidagilar yozilgan: "VKP(b) MK barcha o'lka va oblast tashkilotlarining kotiblari va NKVDning barcha oblast, o'lka va respublikalardagi vakillariga o'z yurtiga qaytgan hamma quloqlar va jinoyatchilarni ro'yxatga olishni taklif qiladi. Ulardan eng adovatilari zudlik bilan qamoqqa olinib otib tashlansin. Jinoy ishlar "uchlik"lar orqali o'tkazilsin, dushmanlik kayfiyati kamroq bo'lgan unsurlarni qayta ro'yxatga olib, NKVD ko'rsatmasiga ko'ra, hududlarga badarg'a qilinsin. VKP(b) MK besh kun muhlat ichida MKga otishga va surgunga hukm qilnadiganlar sonini taqdim qilishni taklif qiladi". Bu hujjat asosida "quloqlar operatsiyasi" boshlangan.

– 1937-yil 3-iyul. SSSR NKVDning 266/15545-sonli direkti-vasi chiqarilgan. Unda NKVD barcha boshqarmalari rahbarlariga o'z viloyatlaridagi jazoni o'tab qaytgan, surgun va lagerlardan qochgan barcha quloqlar va jinoyatchilarni ro'yxatga olish topshirilgan. Shu bilan birga "ro'yxatdagilarni ikki toifaga: 1) ishlari "uchliklar" orqali ma'muriy yo'l bilan o'tkazilib, qamoqqa olish va otishga hukm qilnadigan o'ta tajovuzkor unsurlar; 2) SSSR NKVDsi ko'rsatmasiga ko'ra, turli hududlarga badarg'a qilnadigan, nisbatan faol bo'lmagan, lekin dushmanlik kayfiyatida bo'lganlar ga bo'lish buyurilgan.

– 1937-yil 5-iyul. Siyosiy byuroning "Jazoga tortilgan xalq dushmanlarining turmush o'rtoqlari to'g'risida"gi Qarori chiqarilgan. Unga ko'ra "barcha fosh qilingan so'l-trotskiychi josus xalq dushmanlarining turmush o'rtoqlari kamida 5-8 yil muddatga lagerlarga qamalishi", bolalari esa bolalar uyiga joylashtirilishi kerak edi.

– 1937-yil 7-iyul. SSSR Prokuraturasi "bezorilik harakatlarini yoki oshkora shovinistik va aksilinqilobiy xurujlar"ni RSFSR JK

58-10-moddasi (sovetlarga qarshi tashviqot) yoki 59-7-moddasi (milliy yoki diniy adovatni targ'ib qilish) bilan tasniflash to'g'risida farmoyish bergan.

– 1937-yil 9-iyul. I.V.Stalin va V.M.Molotovning A.I.Ikromovga “uchlik” tarkibini o'zgartirish to'g'risidagi 906/sh-sonli shifrtelagrammasi yuborilgan. Unda O'zbekiston MK kotibi Akmal Ikromovga “uchlik”ka Karimovdan boshqa odamni kirgizish taklif qilingan. Karimovning Fayzulla Ho'jaevning sovetlarga qarshi guruhi bo'yicha shubhali ekanligi bayon etilgan. Mazkur shifrtelagrammada “Ne Karimov i Baltabaev, a Tyurabekov” (“Karimov va Boltaboev emas, balki To'rabekov”), degan qayd mavjud.

– 1937-yil 11-iyul. Siyosiy byuro O'zbekiston SSR bo'yicha sovetlarga qarshi unsurlarni tekshirish yuzasidan “uchlik”ni tasdiqlagan. Bu “uchlik” Akmal Ikromov, Sodiqjon Boltaev va Zagvozdinlardan tashkil topgan. Shu qaror bilan O'zbekiston SSR bo'yicha 1489 kishini otish va 3962 kishini surgun qilish tasdiqlangan.

– 1937-yil 14-iyul. Mahbuslar kuchi bilan qurilgan Moskva-Volga kanalining ochilish marosimi bo'lgan. Qurilish jarayonida bir necha yuz mahbuslar va yollangan quruvchilar qamoqqa olingan. Shulardan 218 tasi kanal ochilishi marosimida Stalin va Yejovga suiqasd qilishni tashkillashtirishda ayblanib, otib tashlangan.

– 1937-yil 15-iyul. A.I.Ikromov I.V.Stalinga Toshkentdan 1263/sh-sonli shifr telegramma yo'llagan. Unda barcha o'zbek rahbar xodimlari tekshirib chiqilgani, O'zSSR Xalq Komissarlari Soveti raisi bo'lishi mumkin bo'lgan ikki nomzod tanlab olingani, ular partiyaga, stalincha Markaziy Komitetga so'ssiz sadoqatli ekani aytilgan.

– 1937-yil 16–20-iyul. NKVDning markaziy va hududiy bo'limlari rahbarlarining “quloqlar operatsiyasi”ni rejalashtirish va amalga oshirishga bag'ishlangan yig'ilishi bo'lib o'tgan.

– 1937-yil 20-iyul. Stalinning topshirig'i bilan VKP(b) MK Siyosiy byurosi ichki ishlar xalq komissari Yejovga mudofaa sanoati zavodlarida ishlayotgan barcha nemislarni qamoqqa olish to'g'risida topshiriq bergan.

– 1937-yil 20-iyul. NKVDning “temiryo'l transportida ishlaydigan polyaklar, Polshadan qochib o'tganlar, siyosiy muhojirlar va siyosiy

ayriboshlanganlarni, polyak armiyasi harbiy asirlarini, sobiq polyak legionerlarini, polyak aksilsho'rovii partiyalarining sobiq a'zolari va boshqalarni, ular obro'sini to'kadigan materiallar bor-yo'qligiga qaramasdan, batafsil ro'yxatga olishga kirishilsin" mazmunida topshirig'i chiqarildi.

- 1937-yil 24-iyul. Bakteriologik qo'poruvchilikning oldini olish chora-tadbirlari to'g'risidagi NKVD Direktivasi e'lon qilingan. Unda suv ta'minoti va bakteriologik stansiyalarda, ilmiy-tadqiqot institutlari va laboratoriyalarda faoliyat ko'rsatayotgan, mikrobiologiya bilan shug'ullanayotgan "xorijiy fuqarolar, sovet fuqaroligini qabul qilgan sobiq chet elliklar, chet mamlakatlar bilan bog'liq bo'lgan shaxslarni" qamoqqa olish buyurilgan.

- 1937-yil 25-iyul. SSSR NKVDsining "Transport sohasi hamda mudofaa zavodlarida ishlayotgan va josuslikda shubha qilinayotgan germaniyalik fuqarolarni qatag'on qilish operatsiyasi to'g'risida"gi 00439-sonli buyrug'i chiqarilgan. "Nemis operatsiyasi" bo'yicha 1937-1938-yillarda 55005 kishi jazolangan, shulardan 41898 kishi otib tashlangan.

- 1937-yil 27-iyul. NKVD Davlat xavfsizligi Bosh boshqarmasining razvedkadagi harbiy fitna ishtirokchilarini qamoqqa olish to'g'risidagi farmoyishi chiqarilgan.

- 1937-yil 29-iyul. NKVD ishchi-dehqon militsiyasi Bosh boshqarmasining temiryo'llarni "ijtimoiy buzg'unchi unsurlar"dan tozalash haqidagi buyrug'i chiqqan.

- 1937-yil 30-iyul. NKVDning favqulodda "uchlik"lari "xalq dushmanlari"ga o'lim jazosini tayinlash huquqini oldilar.

- 1937-yil 30-iyul. SSSR Ichki ishlar xalq komissari, Davlat xavfsizligi Bosh komissari Yejov tomonidan imzolangan SSSR NKVDsining "Sobiq quloq qilinganlar, jinoyatchilar va boshqa sovetlarga qarshi unsurlarni qatag'on qilish operatsiyasi haqida"gi №00447-sonli tezkor buyrug'i chiqarilgan. Qatag'onga qishloqlardagi va shaharga o'rnashib olgan sobiq quloqlar, sotsialistik partiyalarning sobiq a'zolari, ruhoniylar, sobiq "oq gvardiyachilar" hamda turli jinoiy moddalar bo'yicha sudlanganlar tortildi. Buyruqda birinchi (otuv) va ikkinchi (lagerlarga qamash) kategoriyalar bo'yicha SSSRning har bir hududi bo'yicha qatag'on qilinadiganlar soni belgilab berilgan edi. Hukm chiqaruvchi "uchlik"lar tarkibi ham qayd qilingan edi. Buyruqda O'zbekiston

SSRdan 750 kishi otuvga va 4000 kishi qamoq hamda surgunga hukm qilinishi belgilab berilgan. Mazkur operatsiyani o'tkazish muddati bir necha bor uzaytirilib, regionlarga yangi "limit"lar berilgan. 1938-yilning bahor-yoziga kelib nihoyasiga yetgan "quloq operatsiyasi"da jami 818 ming kishi jazoga tortilgan, shulardan 436 mingtasi otib tashlangan.

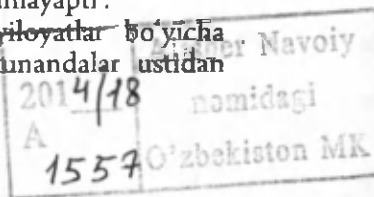
- 1937-yil 31-iyul. "Katta qirg'in"ning avj nuqtasi: VKP(b) MK Siyosiy byurosi Yejov tomonidan taqdim qilingan "Sobiq quloq qilinganlar, jinoyatchilar va boshqa sovetlarga qarshi unsurlarni qatag'on qilish operatsiyasi haqida"gi №00447-sonli buyruqni tasdiqladi. Bir vaqtning o'zida "quloqlar operatsiyasi" muddatlari, amalga oshirilish ta'minoti tasdiqlangan, shuningdek, ushbu operatsiya jarayonida jazoga tortilganlarni joylashtirish uchun oltita yangi yog'och tayyorlash mehnat-tuzatuv lageri tashkil qilish to'g'risida qaror qabul qilingan.

- 1937-yil 1-avgust. SSSR Xalq Komissarlari Sovetining №1244-289-ss-sonli qarori qabul qilingan. Ushbu qarorda NKVD tomonidan quloq qilinganlar, jinoyatchilar va boshqa sovetlarga qarshi unsurlarni zudlik bilan qatag'on qilish operatsiyasi loyihasi tasdiqlangan. Operatsiyani ittifoqning barcha oblastlarida 1937-yil 5-avgustdan, Turkmaniston, O'zbekiston, Tojikiston va Qirg'iziston respublikalarida esa 10-avgustdan boshlash topshirilgan. Operatsiyani to'raligicha 4 oy muddatda tamomlash ko'zda tutilgan.

- 1937-yil 1-avgust. VKP(b) MKning g'alla tayyorlashdagi zararkunandaliklarga qarshi kurashish to'g'risida qarori chiqarilgan.

- 1937-yil 2-avgust. I.V.Stalinning O'zbekiston KP(b) MKga rahbar xodimlar tarkibiga o'zgartirishlar kiritish haqidagi 1167/sh-sonli shifrtelagrammasi kelgan. Unda xususan quyidagi jumlar mavjud: "... VKP(b) MK Karimovni boshqa nomzod bilan almashtirishni talab qiladi. Boltaboevni XKS raisi lavozimiga nomzod sifatida ko'rsatish mumkin emas, chunki hibsga olingan Risqulov, Xo'janov, Atabaev, Fayzulla Xo'jaevlar unga qarshi ko'rsatma bermoqda. XKS raisi etib To'rabekovni ko'rsatishga harakat qiling. Bizning nazarimizda, O'zbekistonda sovetlarga qarshi unsurlarga qarshi kurash olib borilayotgani yo'q, Ikromov esa shunday unsurlar orasida qolganki, ularni ko'rmayapti va e'tibor qilmayapti".

- 1937-yil 3-avgust. VKP(b) MKning viloyatlar bo'yicha rayonlarda qishloq xo'jaligi sohasidagi zararkunandalar ustidan

2-3 tadan ochiq sud jarayonlarini o'tkazish to'g'risidagi Direktivasi chiqarilgan.

- 1937-yil 5-avgust. "Quloqlar operatsiyasi" bo'yicha ommaviy qamoqqa olishlar boshlangan.

- 1937-yil 5-avgust. NKVDning 00447-sonli buyrug'i asosida "quloqlar operatsiyasi"ni GULAGda o'tkazish to'g'risida direktivasi chiqarilgan. Lagerlar uchun 1-kategoriya (otuvga hukm qilinadiganlar) soni belgilab berilgan. Hukm "uchlik"lar tomonidan lager ma'muriyatining ma'lumotnomasi asosida chiqarilgan.

- 1937-yil 7-avgust. Vishinskiy respublikalar, o'lkalar, oblastlar prokurorlariga 00447-sonli buyruq ijrosi jarayonida prokurorning oldindan sanksiyasi talab etilmasligi to'g'risida topshiriq bergan.

- 1937-yil 10-avgust. SSSR Ichki ishlar xalq komissarligi (NKVD)ning 1937- yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi" 1-son bayonnoma bilan 64 kishini otuvga va 4 kishini 10 yil muddatga mehnat-tuzatuv lageriga jo'natish hukmini chiqargan.

- 1937-yil 11-avgust. SSSR NKVDsining 00485-sonli "Polyak qo'poruvchi-josuslik guruhlarini yo'q qilish va polyak harbiy tashkilotini tuzish to'g'risida"gi buyrug'i chiqarilgan. Polyak armiyasining sobiq harbiy asirlari, Polshadan qochib o'tganlar, Polshadan kelgan siyosiy muhojirlar, Polsha sotsialistik partiyasi va boshqa polyak siyosiy partiyalari sobiq a'zolarining qatag'on qilinishi ko'zda tutilgan. Harbiy-strategik sohalar (transport, aloqa, mudofaa sanoati, armiya, havfsizlik organlari)da faoliyat ko'rsatib kelayotgan polyak diasporasi vakillari, shuningdek polyak madaniy jamoalari shafqatsiz qatag'on qilingan. Shu buyruq asosida NKVD vakili hamda SSSR Prokuroridan iborat "ikkilik"lar tuzildi. "Polyak operatsiyasi" bo'yicha 1937-1938-yillarda 139815 kishi sudlangan, shulardan 111071 kishi otishga hukm qilingan.

- 1937-yil 15-avgust. SSSR NKVDsining "Xalq dushmanlari ayollari"ni qatag'on qilish to'g'risida"gi 00486-sonli buyrug'i chiqarilgan. NKVD huzuridagi O'ta maxfiy bo'limning "vatan xoinlarining oila a'zolari"ni qamoqqa olish va 5-8 yilga hukm qilish hamda farzandlarini bolalar uyi, yaslilarga joylashtirish tartibi joriy qilingan. Dastlabki ma'lumotlarga qaraganda mazkur operatsiya jarayonida 18 ming ayol qamoqqa olingan, 25 mingdan ziyod bolalar o'z oilalaridan ajratilgan.

– 1937-yil 16-avgust. NKVD GULAG tizimida Ivdel, Kargopol, Kuloy, Lokchim, Tayshet, Tomsko-Asin va Ustvim mehnat-tuzatuv lagerlari tashkil etilgan.

– 1937-yil 17-avgust. "Polyak josusligi" to'g'risidagi buyruqni Moldova ASSRdagi "rumin josuslari"ga nisbatan qo'llash to'g'risida NKVD direktivasi chiqarilgan. Birinchi navbatda Ruminiyadan qochib o'tganlar va muhojirlar qamoqqa olinganlar. Tez orada "rumin operatsiyasi" butun Ukraina hududida, keyinchalik SSSR miqyosida amalga oshirilgan. Operatsiya jarayonida 8292 kishi sudlangan, shulardan 5439 kishi otib tashlangan.

– 1937-yil 20-avgust. O'zbekiston SSR NKVDsi "uchligi" yig'ilishi 2516-sonli ishni ko'rib, 9 kishini otuvga hukm qilgan

– 1937-yil 21-avgust. VKP(b) MK va SSSR XKSning "Uzoq Sharq o'lkasi chegara rayonlaridagi koreys aholisini ko'chirish to'g'risida"gi qarori chiqarilgan. 1937-yilda birinchilardan bo'lib Uzoq Sharqdagi koreyslar ommaviy deportatsiyaga uchragan. Mazkur qarorning chiqishi bilan 1937-yilning oktabr-noyabr oylarida respublikaga 74500 koreyslar (16307 oila) ko'chirib keltirilgan.

– 1937-yil 29-avgust. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishida 66 kishi ustidan hukm chiqarilgan, shundan 36 kishi 1-toifa bo'yicha otuvga hukm etilgan.

– 1937-yil 29-avgust. SSSR NKVDsi Davlat havfsizligi Bosh boshqarmasining "Ishchi-dehqonlar Qizil armiyasi qismlaridagi zaharlanish va bakteriologik qo'poruvchiliklarga qarshi tezkor chora-tadbirlar to'g'risida"gi sirkulyari e'lon qilingan.

– 1937-yil 1-sentabr. Stalin VKP(b) Uzoq Sharq o'lkasi I-kotibi Vareykisga, Uzoq Sharq maxsus Qizil bayroqli Armiya qo'mondoni Blyuxerga va Uzoq Sharq o'lkasi NKVD boshqarmasi boshlig'i Lyushkovga quyidagi mazmunda shifrtelagramma yo'llagan: "Koreyslarni ko'chirish – yetarli darajada pishgan ish, biz bu borada bir oz kechikkan bo'lishimiz ham mumkin... ko'chirishni tezlik bilan amalga oshirish darkor".

– 1937-yil 4-sentabr. "Quloqlar operatsiyasi"ning ikkinchi bosqichi boshlangan. Ikkinchi kategoriya bo'yicha qamoqqa olina boshlangan.

– 1937-yil 5-sentabr. Siyosiy byuro Polshadan qochib

o'tganlarni, Polyak sotsialistik partiyasi a'zolari va boshqalarni 10 yilga qamoq jazosiga hukm qilishga ruxsat bergan.

– 1937-yil 8-sentabr. Stalin nomiga yozilgan maxsus ma'lumotnomada ichki ishlar xalq komissari N.Ejov qatag'on bo'yicha maxsus operatsiyaning dastlabki natijalari to'g'risida quyidagicha axborotni bergan: "Joriy yil (1937-yil)ning 1-sentabrigacha 146225 kishi qamoqqa olingan... Qamoqqa olinganlarning "uchliklar" tomonidan 31530 tasi otishga hukm etildi... Operatsiyaning birlamchi natijalari zarbaning to'g'ri berilganligini ko'rsatmoqda... Amalga oshirilayotgan qamoqqa olishlar ko'pchilik aksilinqilobiy guruhlarini fosh qilish imkonini bermoqda... qishloq xo'jaligida, sanoatda va transportda".

– 1937-yil 8-sentabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi" jami 125 kishi ustidan hukm chiqargan. Shulardan 84 nafari otuvga hukm qilingan.

– 1937-yil 10-sentabr. SSSR XKS va VKP(b) MKning "har bir viloyat va o'lkada don-dunni saqlashda zarakunandalik qilganlar ustidan 2-3 ko'rgazmali sudlarni o'tkazish, aybdorlarni otib tashlash va shu haqda mahalliy matbuotda e'lon qilish" lozimligi haqidagi telegrammasi jo'natilgan.

– 1937-yil 12-sentabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ili-shi bo'lib o'tgan. 9-sonli bayonnoma asosida 117 kishi otuvga hukm qilingan.

– 1937-yil 14-sentabr. Ichki ishlar xalq komissari N.Ejov maxsus xabarnomasida Stalinga "Polyaklar operatsiyasi" bo'yicha 1937-yil 10-sentabriga kelib 23216 ta odam qamoqqa olinganligi haqida ma'lumot bergan.

– 1937-yil 14-sentabr. SSSR MIK "Ittifoqdosh respublikalar-ning amaldagi JPKiga o'zgartirishlar kiritish to'g'risida"gi qarori chiqqan. Qarorga binoan Jinoyat prosessual kodeksga quyidagi o'zgartirishlar kiritilgan:

1. Zarakunandalik va qo'poruvchilik bilan bog'liq ishlarda ayblov hulosasi aybdorlarga ish sudda ko'rilishidan 1 sutka oldin topshirilsin;

2. Siyosiy jinoyatlar bilan bog'liq ishlarda shikoyat arizalariga yo'l qo'yilmasin;

3. Otuv hukmi ijrosi bo'yicha avf qilish haqidagi so'rovlar rad etilsin.

– 1937-yil 17-sentabr. SSSR NKVDsi sobiq jazolanganlarning rejimli hududlarda yashashlariga bo'lgan ta'qiqlarni kuchaytirish to'g'risida Sirkulyar qabul qilingan.

– 1937-yil 20-sentabr. NKVDning "Xitoy-Sharq temir yo'lida ishlovchi sobiq "xarbinchilar"dan iborat yapon agenturasi va Manchjoudan qaytgan muhojirlarning terrorchilik va josuslik faoliyati munosabati bilan chora-tadbirlar haqida"gi 00593-sonli buyrug'i chiqqan. "Xarbinchilar liniya"si bo'yicha 1937-1938-yillarda 46317 kishi jazoga tortilgan, shulardan 30992 kishi otuvga hukm etilgan.

– 1937-yil 28-sentabr. SSSR XKSning "Uzoq Sharq o'lkasiga yapon josuslarining kirib kelishi oldini olish" maqsadidagi "Koreyslarni Uzoq Sharq o'lkasidan badarg'a qilish to'g'risi"dagi qarori chiqqan. Mazkur qarorda SSSRning boshqa hududlarida yashovchi koreyslarning ham deportatsiya qilinishi nazarda tutilgan edi. 1937-yilning oktabr oyi oxiriga kelib, Uzoq Sharq o'lkasidan O'rta Osiyo va Qozog'istonga 1717781 kishidan iborat jami 36442 oila deportatsiya qilingan. Shular bilan birga ushbu o'lkadan yana 10 mingga yaqin xitoy, polyak, nemis va boshqa millat vakillari badarg'a qilingan.

– 1937-yil 2-oktabr. SSSR XKSning josuslik, buzg'unchilik va qo'poruvchilik bilan bog'liq jinoiy ishlar bo'yicha jazoni kuchaytirib, ilgari 10 yil qamoq muddati o'rniga 25 yilgacha qamoq jazosini joriy qilish to'g'risidagi qarori chiqarilgan.

– 1937-yil 2-oktabr. VKP(b) MK Siyosiy byurosi a'zosi A.A. Andre-ev Stalinga quyidagi mazmundagi shifrotelegramma yo'llagan: "Tojikistondagi holat bilan tanishib chiqdim. Dushmanlar bu yerda puxta ish olib borganlari va o'zlarini juda erkin his qilganliklari ko'rinib turibdi. XKS raisi va o'rinbosarlari, MIK raisi va kotibi, deyarli barcha xalq komissarlari, 15 rayon komissari qamoqqa olindilar va ularning o'rniga hali hech kim tayinlanmadi. Yana ishdan bo'shatish va qamoqqa olishga to'g'ri kelmoqda..."

– 1937-yil 2-oktabr. VKP(b) MK va SSSR XKSning "Chorvachilikdagi buzqunchiliklarga qarshi kurashish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori chiqarilgan. Unda "har bir respublika, o'lka va viloyatlarda 3-6 ochiq ko'rgazmali sud jarayonlarini tashkil

etish, buzg'unchiligi fosh etilganlarni otuvga hukm qilish" taklif etilgan.

– 1937-yil 4-oktabr. NKVD Davlat xavfsizligi Bosh boshqarmasining o'z-o'zini o'ldirish holatlarining oldini olish maqsadida qamoqxonalardagi mahbuslar ustidan nazoratni kuchaytirish haqidagi sirkulyari e'lon qilingan. Shu darajaga borilganki, hatto tashqaridan olinadigan dori-darmonlarning ham bo'lishi ta'qiqlangan.

– 1937-yil 8-oktabr. SSSR Prokurorining "mish-mishlar" uchun jazoni kuchaytirish to'g'risidagi buyrug'i chiqqan.

– 1937-yil 11-oktabr. SSSR NKVDsining chegara oldi Ozarboyjon va Qozog'istondan kurdnlarni hamda qatag'onga uchraganlarning oila a'zolarini ko'chirish to'g'risidagi Direktivasi chiqarilgan.

– 1937-yil 23-oktabr. SSSR NKVDsining "SSSR davlat chegaralarini buzganlar – chegaradan qochib o'tganlarni (SSSR hududiga o'tganligining sabablaridan qat'i nazar) qatag'on qilish operatsiyasi va ularni qamoqxona va lagerlarga qamash to'g'risida"gi 00693-sonli buyrug'i chiqarilgan.

– 1937-yil 28-oktabr. SSSR NKVDsining "Germaniya, Yaponiya, Italiya, Polsha elchixonalari va vakolatxonalari xodimlari tomonidan josuslik, terrorchilik hamda qo'poruvchilik faoliyatlariga barham berish to'g'risida"gi 00698-sonli buyrug'i chiqarilgan. Xorijiy vakolatxonalar va elchixonalar bilan aloqasi bo'lgan fuqarolarni qamoqqa olish ko'zda tutilgan.

– 1937-yil 1-oktabr – 5 noyabr. NKVDning "SSSR Oliy Sovetiga saylovlar munosabati bilan cherkov va sektalardagi qo'poruvchilik ishlarini olib borishga harakat qilayotgan aksilinqilobiy faollarning yo'q qilinishini ta'minlash" haqidagi Direktivasi chiqarilgan.

– 1937-yil 3-noyabr. SSSR NKVDsining ommaviy operatsiyalarni ("quloqlar", "millatchilar", vatan xoinlari oila a'zolariga qarshi) jadallashtirish bilan bog'liq Direktivasi chiqarilgan.

– 1937-yil 4-noyabr. NKVD Davlat xavfsizligi Bosh boshqarmasining "Ishchi-dehqon Qizil armiyasi harbiy omborlaridagi qo'poruvchilik bilan kurashish to'g'risida"gi sirkulyari e'lon qilingan.

– 1937-yil 13-noyabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ili-

shi bo'lib o'tgan. Yig'ilishning 33-bayonnomasiga ko'ra 242 ta jinoiy ish ko'rilgan. Jami 331 ayblanuvchi ustidan hukm chiqarilgan. Shulardan 70 nafari otuvga hukm qilingan. 34-bayonnoma bo'yicha esa 164 ta jinoiy ish ko'rilib, 273 kishi jazolangan, shulardan 87 kishi otilgan.

– 1937-yil 17-noyabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Mazkur yig'ilishda 145 ta jinoiy ish ko'rilgan. 269 nafar ayblanuvchi ustidan hukm chiqarilgan, 53 nafari otuvga mahkum etilgan.

– 1937-yil 21-noyabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. 36-bayonnomaga ko'ra 133 ta jinoiy ish yuzasidan 177 kishi jazolangan, 21 nafari otuvga hukm qilingani qayd etilgan. 37-bayonnomaga ko'ra esa 243 ta jinoiy ish kiritilgan. 365 kishi jazolangan, 27 nafari otib tashlangan.

– 1937-yil 22-noyabr. SSSR NKVDsi Davlat xavfsizligi Bosh boshqarmasining energetika xo'jaligida germaniyalik josus-qo'poruvchilar guruhini aniqlash bo'yicha ishlarni kuchaytirish to'g'risidagi Direktiva chiqargan.

– 1937-yil 28-noyabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 111 ta jinoiy ish ko'rilgan. 159 ayblanuvchi ustidan hukm chiqarilgan. 20 nafari otuvga hukm qilingan.

– 1937-yil 30-noyabr. SSSR NKVDsining "Latviya josuslari"ga qarshi qatag'on operatsiyasi to'g'risida Direktivasi chiqarilgan. Siyosiy muhojirlar va Latviyadan qochib o'tganlar, latish klublari va jamiyatlarining faollari, jumladan "Latish o'qchilari" klubi a'zolari va boshqalar qatag'on qilingan. "Latishlar liniyasi" bo'yicha 1937-1938-yillarda 21300 kishi sudlangan, shulardan 16575 kishi otib tashlangan.

– 1937-yil 1-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishning 44-bayonnomasi asosida jami 123 jinoiy ish ko'rilib, 145 nafar mahbus ustidan hukm chiqarilgan. Shulardan 14 nafari otuvga hukm etilgan. O'zSSR NKVDsi Davlat xavfsizligi boshqarmasi tomonidan taqdim qilingan jinoiy ishlar asosida 45-sonli bayonnoma tuzilib, unda turli viloyatlardan kelgan 73 ta

jinoiy ish ko'rilgan. 110 nafar mahbus ustidan hukm chiqarilgan. Shulardan 29 nafari otib tashlangan. 46-sonli bayonnoma bo'yicha O'zSSR NKVDsining Farg'ona va Buxoro sektorlari tomonidan taqdim etilgan 109 jinoiy ish bo'yicha 172 shaxs ustidan hukm chiqarilgan. 63 nafari otuvga hukm qilingan. 47-bayonnoma asosida O'zSSR NKVDsining Chinoz rayon bo'limi, Toshkent stansiyasi temiryo'l militsiyasi, Qurama rayon bo'limi, Oltiariq rayoni bo'limi, Andijon sektori tomonidan taqdim etilgan jami 122 jinoiy ish ko'rilib, 147 ta odam ustidan hukm chiqarilgan, shulardan 50 nafari otib tashlangan.

- 1937-yil 2-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ili-shi bo'lib o'tgan. Yig'ilishning 48-bayonnomasi asosida O'zSSR NKVDsi Buxoro sektori, Davlat xavfsizligi Boshqarmasining 4-bo'limi, Qoraqalpog'iston ASSR NKVDsi tomonidan taqdim etilgan jami 73 ta jinoiy ish ko'rilib, 109 ta odam ustidan hukm chiqarilgan. 14 nafari otuvga hukm qilingan. 49-sonli bayonnomada NKVD Davlat xavfsizligi Bosh boqarmasi Toshkent temiryo'llari bo'limi, O'zSSR NKVDsi Namangan shahar bo'limlari tomonidan taqdim etilgan ishlar xususida chiqarilgan hukmlar qayd etilgan. Jami 110 ta jinoiy ish ko'rilib, 114 ta odam ustidan hukm chiqarilgan. Shulardan 20 nafari otilgan.

- 1937-yil 4-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ili-shi bo'lib o'tgan. Yig'ilishning 50-sonli bayonnomasida qayd etilishicha, O'zSSR NKVDsi Andijon sektori tomonidan taqdim etilgan 103 ta jinoiy ish ko'rilgan. 130 kishi jazolangan, shulardan 14 kishi otuvga hukm qilingan. Shu kuni yig'ilishda tuzilgan 51-sonli bayonnoma bo'yicha O'zSSR NKVDsi Qo'qon shahar bo'limi taqdim etgan 74 ta jinoiy ish qayd etilgan. 102 ta odam ustidan hukm chiqarilgan, 16 nafari otilgan. 52-sonli bayonnomada 73 ta jinoiy ish ko'rilgan. 93 odam jazolangan, shulardan 35 nafari otuvga hukm qilingan. Otuvga hukm qilinganlar orasida taniqli tilshunos, adabiyotshunos va jurnalist Ashurali Zohiriy, dramaturg G'ulom Zafariy ham bo'lgan. Bir qator adabiy va publisistik asarlar muallifi G'ozii Yunus 10 yilga mehnat-tuzatuv lageriga hukm etilgan. U 1942-yilda Vologda shahridagi lagerda vafot etgan. 1957-yilda oqlangan.

- 1937-yil 7-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi

00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilish qarorlari 53, 54, 55, 56, 57-sonli bayonnomalarda qayd etilgan. 53-bayonnomada 185 ta, 54-bayonnomada 202 ta, 55-bayonnomada 217 ta, 56-bayonnomada 111 ta, 57-bayonnomada esa 143 ta jinoiy ish yuzasidan chiqarilgan "uchlik" hukmlari bayon etilgan. Shu kuni 919 dan ortiq kishi (bayonnomalardagi ayrim ishlarni o'qish imkoni bo'lmagan) ustidan hukm chiqarilgan. 32 nafari otilgan.

– 1937-yil 8-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda O'zSSR NKVDsi Andijon sektori tomonidan taqdim etilgan 200 ta jinoiy ish ko'rilgan. 200 ta ayblanuvchidan bir kishi ozod etilgan, 2 kishi otuvga hukm etilgan, 32 nafariga 8 yillik qamoq jazosi belgilangan. Qolganlari 10 yilga kesilgan.

– 1937-yil 9-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilish bo'yicha tuzilgan 59-bayonnomada 204 ta, 60-bayonnomada 212 ta, 61-bayonnomada 196 ta jinoiy ish ko'rilganligi qayd etilgan. 59-bayonnoma bo'yicha 204 kishiga hukm chiqarilgan: 3 kishi otilgan, 4 kishiga 8 yil MTL berilgan, bir 72 va 80 yoshli ikki maxbus ozod etilgan. 60-bayonnoma bo'yicha 2 kishi otilgan, 53 ayblanuvchiga 8 yil MTL jazosi belgilangan. 61-bayonnoma bo'yicha 82, 77, 70 yoshli 4 mahbus ozod etilgan, 4 nafari otuvga, 29 tasi 8 yilga hukm etilgan. Qolganlariga 10 yil MTL jazosi belgilangan.

– 1937-yil 10-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishning 62-bayonnomasida 205 ta, 63-bayonnomasida 141 ta, 64-bayonnomasida 219 ta jinoiy ish ko'rilganligi qayd etilgan. Shu kuni jami 565 kishi ustidan hukm chiqarilgan. Shulardan 14 tasi ozod etilgan, 61 nafari otuvga hukm qilingan, 21 kishiga 8 yil, qolganlariga 10 yildan MTL jazosi belgilangan.

– 1937-yil 11-dekabr. SSSR NKVDsi barcha ommaviy operatsiyalar ("quloqlar", "millatchilar" bilan bog'liq) muddatini 1938-yil 1-yanvargacha uzaytirish to'g'risida Direktiva qabul qildi. Demakki, chekistlardan yanada ko'proq qon to'kish talab qilindi.

- 1937-yil 11-dekabr. SSSR NKVDsi ommaviy josuslik va millatchilik faoliyatida ayblangan greklar orasida qatag'on o'tkazish to'g'risida Direktiva qabul qilgan. 1937-1938-yillar mobaynida 12557 ta grek sudlangan, shulardan 10545 nafari otib tashlangan.

- 1937-yil 14-dekabr. SSSR NKVDsi "latishlar ishi" bo'yicha qatag'onni "qochib o'tgan finlar, estonlar, litvaliklar, bolgarlar"ga ham tadbqiq qilish to'g'risida Direktiva chiqargan. "Estonlar ishi" bo'yicha 1937-1938-yillarda 9735 kishi sudlangan, shulardan 7998 nafari otib tashlangan, "finlar ishi" bo'yicha 11066 kishi jazolanib, shulardan 9078 nafari otuvga hukm qilingan.

- 1937-yil 17-dekabr. NKVDning lagerdan qochgan mahbuslar ishini ko'rib chiqish, barcha qochoqlarni otib tashlash to'g'risidagi Direktivasi chiqarilgan.

- 1937-yil 20-dekabr. Moskvada "Bolshoy teatr"da VChK-NKVDning 20 yilligi sharafiga tantanali yig'ilish bo'lib o'tdi. Siyosiy byuro nomidan A.I.Mikoyan so'zga chiqib "Bizda har bir mehnatkash - ichki ishlar xalq komissarligidan", "NKVD bu davrda tahsinga loyiq ishladi" va shu kabi so'zlarni gapirdi.

- 1937-yil 22-dekabr. NKVDning Uzoq Sharqdagi xitoylarni qatag'on qilish to'g'risidagi Direktivasi chiqarilgan. "Qo'poruvchilik harakatlari yoki terrorchilik maqsadlarini namoyon qilgan" barcha xitoylarni zudlik bilan qamoqqa olishga buyruq berilgan. Buyruq asosida duch kelgan odam qamoqqa olingan.

- 1937-yil 26-dekabr. NKVD "milliy operatsiyalar"ni o'tkazishda "qat'iyatlik va shafqatsizlik"ni talab qilib Direktiva chiqargan. NKVD operatsiyalar muddati tugaganligini e'lon qilganligiga qaramasdan qo'shimcha qamoqqa olishlarni o'tkazish haqida ko'rsatma bergan.

- 1937-yil 27-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. 11 ta jinoiy ish bo'yicha 14 nafar ayblanuvchiga hukm chiqarilgan. Shulardan 11 nafari otib tashlangan.

1938-YIL

- 1938-yil 7-yanvar. NKVD Davlat xavfsizligi Bosh boshqarmasining harbiy xizmachilarning xalq dushmanlariga qarshi qo'llanilayotgan qatag'on haqidagi yozishmalarini nazorat qilish to'g'risidagi ko'rsatma bergan. Shunday mazmundagi barcha harbiy

hujjatlarni ushlab, Davlat xavfsizligi boshqarmasining 5-bo'limiga yuborish haqida buyruq berilgan.

– 1938-yil 9-yanvar. NKVD transportdagi barcha quloqlar va sovetlarga qarshi unsurlarning mol-mulkini musodara qilish to'g'risida farmoyish yuborgan.

– 1938-yil 11-20-yanvar. VKP(b) MK Plenumi bo'lib o'tgan. Plenumga Siyosiy byuroning Kuybishev oblastida P.P.Postishev tomonidan xalq dushmanlari deb e'lon qilinib, 30 ta rayon partiya komitetlari rahbarlarini tarqatib yuborganligi "siyosiy zarar" va "provokatsiya" deb baholandi va P.P.Postishev Siyosiy byuro a'zoligiga nomzodlikdan chiqarildi, ko'p o'tmay otib tashlandi. Uning o'rniga esa N.S.Xrushchev "saylandi".

– 1938-yil 15-yanvar. SSSR NKVDsi "yashirin faoliyat olib borayotgan sotsial revolyutsionerlarni batamom yo'q qilish" (ayniqsa kommunistik partiya safiga kirganlarni) va armiyadagi sotsial revolyutsionerlarni tozalash to'g'risida Direktivalar chiqargan. Ushbu topshiriqlar ijrosi jarayonida bir hafta ichida Ittifoq bo'yicha jami 12 ming odam qamoqqa olingan.

– 1938-yil 19-yanvar. Siyosiy byuro Ozarboyjonning chegara hududlaridagi eroniylarni ko'chirish hamda ularni Qozog'iston va boshqa joylarga majburan joylashtirish to'g'risida Farmoyish chiqargan.

– 1938-yil 21-yanvar. NKVDning Davlat xavfsizligi Bosh boshqarmasi qamoqxonalari ma'muriyatining mahbuslar bilan uchrashuvlar, ovqat va boshqa narsalar berishga, maxbusning shu qamoqxonada ekanligi to'g'risida ma'lumotnoma berish, ularning qarindoshlari bilan yozishma olib borish yoki muzokaralar o'tkazishini ta'qiqlovchi farmoyishi chiqarilgan.

– 1938-yil 29-yanvar. SSSR NKVDsi Sovet Ittifoqining barcha hududlarida "eroniylar operatsiyasi"ni o'tkazish to'g'risida Direktiva chiqargan. Erondan qochib o'tganlar, siyosiy muhojirlar, SSSRga Erondan o'tgan qabilalar boshliqlari, diniy sektalar rahbarlari, Eron koloniyalari oqsoqollari, ingliz-eron kapitali asnosida tashkil qilingan firmalar xodimlari va boshqalar qamoqqa olingan. "Eroniylar liniyasi" bo'yicha 1938-yilda 13297 odam jazolangan, shulardan 2046 nafari otib tashlangan.

– 1938-yil 31-yanvar. Siyosiy byuroning "quloqlar operatsiyasi"ni davom ettirish to'g'risidagi Farmoyishi chiqqan. 22 region uchun

qo'shimcha 57200 kishiga limit berilgan. Shulardan 48000 nafari 1-kategoriya – otuvga hukm qilinadiganlar bo'lgan.

– 1938-yil 31-yanvar. Siyosiy byuroning 1938-yil 15-apreligacha “polyak, latish, nemis, eston, fin, grek, eroniy, xarbinli, xitoy va ruminlardan iborat josus-qo'poruvchi guruhlarni yo'q qilish” operatsiyasini 1938-yil 15-apreligacha uzaytirish, jinoiy ishlarni amaldagi suddan tashqarida ko'rib chiqish tartibini saqlab qolish to'g'risidagi Farmoyishi chiqarilgan. Xuddi shunday operatsiyani bolgarlar va makedoniyaliklarga nisbatan o'tkazish haqida ham ko'rsatma berilgan.

– 1938-yil 31-yanvar. Siyosiy byuroning “Chegaradan qochib o'tganlar to'g'risida”gi Farmoyishi chiqarilgan. Ularga nisbatan jazo usullarni kuchaytirish ko'rsatilgan. Jinoiy maqsadlarni ko'zlab SSSRga qochib o'tganlar aybi tasdiqlangan taqdirda otuvga, solganlarini 10 yil qamoq jazosiga hukm qilish topshirilgan.

– 1938-yil 1-fevral. Siyosiy byuroning Uzoq Sharqdagi lagerlarga qo'shimcha 12 ming kishilik limit belgilash to'g'risida farmoyishi chiqarilgan.

– 1938-yil 4-fevral. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi “uchligi”ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. 66-sonli bayonnomaga ko'ra 68 mahbus otuvga, 38 mahbus 10 yil muddat bilan mehnat-tuzatuv lageriga, 1 nafar mahbus ozod etishga hukm qilingan. Shu kundagi 2 yig'ilishning 67-sonli bayonnomasiga ko'ra, 72 mahbus otuvga, 49 mahbus 10 yil, 2 mahbus 8 yil muddat bilan mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan.

– 1938-yil 5-fevral. SSSR NKVDsi GULAG tizimida o'rmon lagerlarining ikkinchi navbati ochilgan. Vyatsk, Krasnoyarsk, Onejsk, Severo-Uralsk, Unjensk va Usolsk mehnat-tuzatuv lagerlari ochilgan.

– 1938-yil 7-fevral. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi “uchligi”ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. 68-sonli bayonnomada qayd qilinishicha, 81 mahbus otuvga, 45 mahbus 10 yil qamoq jazosiga hukm qilingan. Shu kungi ikkinchi yig'ilishning 69-sonli bayonnomasi asosida jinoiy ishi ko'rilgan 165 kishidan 134 nafari otuvga, 30 mahbus 10 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. 1 kishining tergov ishlari to'xtatilib, jazodan ozod qilingan.

– 1938-yil 9-fevral. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi “uchligi”ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishning 70-sonli bayonnomasida 114 ayblanuvchi otuvga, 43

00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilish qarorlari 53, 54, 55, 56, 57-sonli bayonnomalarda qayd etilgan. 53-bayonnomada 185 ta, 54-bayonnomada 202 ta, 55-bayonnomada 217 ta, 56-bayonnomada 111 ta, 57-bayonnomada esa 143 ta jinoiy ish yuzasidan chiqarilgan "uchlik" hukmlari bayon etilgan. Shu kuni 919 dan ortiq kishi (bayonnomalardagi ayrim ishlarni o'qish imkoni bo'lmagan) ustidan hukm chiqarilgan. 32 nafari otilgan.

– 1937-yil 8-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda O'zSSR NKVDsi Andijon sektori tomonidan taqdim etilgan 200 ta jinoiy ish ko'rilgan. 200 ta ayblanuvchidan bir kishi ozod etilgan, 2 kishi otuvga hukm etilgan, 32 nafari 8 yillik qamoq jazosi belgilangan. Qolganlari 10 yilga kesilgan.

– 1937-yil 9-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilish bo'yicha tuzilgan 59-bayonnomada 204 ta, 60-bayonnomada 212 ta, 61-bayonnomada 196 ta jinoiy ish ko'rilganligi qayd etilgan. 59-bayonnomada bo'yicha 204 kishiga hukm chiqarilgan: 3 kishi otilgan, 4 kishiga 8 yil MTL berilgan, bir 72 va 80 yoshli ikki maxbus ozod etilgan. 60-bayonnomada bo'yicha 2 kishi otilgan, 53 ayblanuvchiga 8 yil MTL jazosi belgilangan. 61-bayonnomada bo'yicha 82, 77, 70 yoshli 4 mahbus ozod etilgan, 4 nafari otuvga, 29 tasi 8 yilga hukm etilgan. Qolganlariga 10 yil MTL jazosi belgilangan.

– 1937-yil 10-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishning 62-bayonnomasida 205 ta, 63-bayonnomasida 141 ta, 64-bayonnomasida 219 ta jinoiy ish ko'rilganligi qayd etilgan. Shu kuni jami 565 kishi ustidan hukm chiqarilgan. Shulardan 14 tasi ozod etilgan, 61 nafari otuvga hukm qilingan, 21 kishiga 8 yil, qolganlariga 10 yildan MTL jazosi belgilangan.

– 1937-yil 11-dekabr. SSSR NKVDsi barcha ommaviy operatsiyalar ("quloqlar", "millatchilar" bilan bog'liq) muddatini 1938-yil 1-yanvargacha uzaytirish to'g'risida Direktiva qabul qildi. Demakki, chekistlardan yanada ko'proq qon to'kish talab qilindi.

- 1937-yil 11-dekabr. SSSR NKVDsi ommaviy josuslik va millatchilik faoliyatida ayblangan greklar orasida qatag'on o'tkazish to'g'risida Direktiva qabul qilgan. 1937-1938-yillar mobaynida 12557 ta grek sudlangan, shulardan 10545 nafari otib tashlangan.

- 1937-yil 14-dekabr. SSSR NKVDsi "latishlar ishi" bo'yicha qatag'onni "qochib o'tgan finlar, estonlar, litvaliklar, bolgarlar"ga ham tadbqiq qilish to'g'risida Direktiva chiqargan. "Estonlar ishi" bo'yicha 1937-1938-yillarda 9735 kishi sudlangan, shulardan 7998 nafari otib tashlangan, "finlar ishi" bo'yicha 11066 kishi jazolanib, shulardan 9078 nafari otuvga hukm qilingan.

- 1937-yil 17-dekabr. NKVDning lagerdan qochgan mahbuslar ishini ko'rib chiqish, barcha qochoqlarni otib tashlash to'g'risidagi Direktivasi chiqarilgan.

- 1937-yil 20-dekabr. Moskvada "Bolshoy teatr"da VChK-NKVDning 20 yilligi sharafiga tantanali yig'ilish bo'lib o'tdi. Siyosiy byuro nomidan A.I.Mikoyan so'zga chiqib "Bizda har bir mehnatkash - ichki ishlar xalq komissarligidan", "NKVD bu davrda tahsinga loyiq ishladi" va shu kabi so'zlarni gapirdi.

- 1937-yil 22-dekabr. NKVDning Uzoq Sharqdagi xitoylarni qatag'on qilish to'g'risidagi Direktivasi chiqarilgan. "Qo'poruvchilik harakatlari yoki terrorchilik maqsadlarini namoyon qilgan" barcha xitoylarni zudlik bilan qamoqqa olishga buyruq berilgan. Buyruq asosida duch kelgan odam qamoqqa olingan.

- 1937-yil 26-dekabr. NKVD "milliy operatsiyalar"ni o'tkazishda "qat'iyatlik va shafqatsizlik"ni talab qilib Direktiva chiqargan. NKVD operatsiyalar muddati tugaganligini e'lon qilganligiga qaramasdan qo'shimcha qamoqqa olishlarni o'tkazish haqida ko'rsatma bergan.

- 1937-yil 27-dekabr. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi "uchligi"ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. 11 ta jinoiy ish bo'yicha 14 nafar ayblanuvchiga hukm chiqarilgan. Shulardan 11 nafari otib tashlangan.

1938-YIL

- 1938-yil 7-yanvar. NKVD Davlat xavfsizligi Bosh boshqarmasining harbiy xizmachilarning xalq dushmanlariga qarshi qo'llanilayotgan qatag'on haqidagi yozishmalarini nazorat qilish to'g'risidagi ko'rsatma bergan. Shunday mazmundagi barcha harbiy

hujjatlarni ushlab, Davlat xavfsizligi boshqarmasining 5-bo'limiga yuborish haqida buyruq berilgan.

– 1938-yil 9-yanvar. NKVD transportdagi barcha quloqlar va sovetlarga qarshi unsurlarning mol-mulkini musodara qilish to'g'risida farmoyish yuborgan.

– 1938-yil 11-20-yanvar. VKP(b) MK Plenumi bo'lib o'tgan. Plenumga Siyosiy byuroning Kuybishev oblastida P.P.Postishev tomonidan xalq dushmanlari deb e'lon qilinib, 30 ta rayon partiya komitetlari rahbarlarini tarqatib yuborganligi "siyosiy zarar" va "provokatsiya" deb baholandi va P.P.Postishev Siyosiy byuro a'zoligiga nomzodlikdan chiqarildi, ko'p o'tmay otib tashlandi. Uning o'rniga esa N.S.Xrushchev "saylandi".

– 1938-yil 15-yanvar. SSSR NKVDsi "yashirin faoliyat olib borayotgan sotsial revolyutsionerlarni batamom yo'q qilish" (ayniqsa kommunistik partiya safiga kirganlarni) va armiyadagi sotsial revolyutsionerlarni tozalash to'g'risida Direktivalar chiqargan. Ushbu topshiriqlar ijrosi jarayonida bir hafta ichida Ittifoq bo'yicha jami 12 ming odam qamoqqa olingan.

– 1938-yil 19-yanvar. Siyosiy byuro Ozarboyjonning chegara hududlaridagi eroniylarni ko'chirish hamda ularni Qozog'iston va boshqa joylarga majburan joylashtirish to'g'risida Farmoyish chiqargan.

– 1938-yil 21-yanvar. NKVDning Davlat xavfsizligi Bosh boshqarmasi qamoqxonalari ma'muriyatining mahbuslar bilan uchrashuvlar, ovqat va boshqa narsalar berishga, maxbusning shu qamoqxonada ekanligi to'g'risida ma'lumotnoma berish, ularning qarindoshlari bilan yozishma olib borish yoki muzokaralar o'tkazishini ta'qiqlovchi farmoyishi chiqarilgan.

– 1938-yil 29-yanvar. SSSR NKVDsi Sovet Ittifoqining barcha hududlarida "eroniylar operatsiyasi"ni o'tkazish to'g'risida Direktiva chiqargan. Erondan qochib o'tganlar, siyosiy muhojirlar, SSSRga Erondan o'tgan qabilalar boshliqlari, diniy sektalar rahbarlari, Eron koloniyalari oqsoqollari, ingliz-eron kapitali asnosida tashkil qilingan firmalar xodimlari va boshqalar qamoqqa olingan. "Eroniylar liniyasi" bo'yicha 1938-yilda 13297 odam jazolangan, shulardan 2046 nafari otib tashlangan.

– 1938-yil 31-yanvar. Siyosiy byuroning "quloqlar operatsiyasi"-ni davom ettirish to'g'risidagi Farmoyishi chiqqan. 22 region uchun

qo'shimcha 57200 kishiga limit berilgan. Shulardan 48000 nafari 1-kategoriya – otuvga hukm qilinadiganlar bo'lgan.

– 1938-yil 31-yanvar. Siyosiy byuroning 1938-yil 15-apreligacha “polyak, latish, nemis, eston, fin, grek, eroniy, xarbinli, xitoy va ruminlardan iborat josus-qo'poruvchi guruhlarini yo'q qilish” operatsiyasini 1938-yil 15-apreligacha uzaytirish, jinoiy ishlarni amaldagi suddan tashqarida ko'rib chiqish tartibini saqlab qolish to'g'risidagi Farmoyishi chiqarilgan. Xuddi shunday operatsiyani bolgarlar va makedoniyaliklarga nisbatan o'tkazish haqida ham ko'rsatma berilgan.

– 1938-yil 31-yanvar. Siyosiy byuroning “Chegaradan qochib o'tganlar to'g'risida”gi Farmoyishi chiqarilgan. Ularga nisbatan jazo usullarni kuchaytirish ko'rsatilgan. Jinoiy maqsadlarni ko'zlab SSSRga qochib o'tganlar aybi tasdiqlangan taqdirda otuvga, qolganlarini 10 yil qamoq jazosiga hukm qilish topshirilgan.

– 1938-yil 1-fevral. Siyosiy byuroning Uzoq Sharqdagi lagerlarga qo'shimcha 12 ming kishilik limit belgilash to'g'risida farmoyishi chiqarilgan.

– 1938-yil 4-fevral. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi “uchligi”ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. 66-sonli bayonnomaga ko'ra 68 mahbus otuvga, 38 mahbus 10 yil muddat bilan mehnat-tuzatuv lageriga, 1 nafar mahbus ozod etishga hukm qilingan. Shu kundagi 2 yig'ilishning 67-sonli bayonnomasiga ko'ra, 72 mahbus otuvga, 49 mahbus 10 yil, 2 mahbus 8 yil muddat bilan mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan.

– 1938-yil 5-fevral. SSSR NKVDsi GULAG tizimida o'rmon lagerlarining ikkinchi navbati ochilgan. Vyatsk, Krasnoyarsk, Onejsk, Severo-Uralsk, Unjensk va Usolsk mehnat-tuzatuv lagerlari ochilgan.

– 1938-yil 7-fevral. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi “uchligi”ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. 68-sonli bayonnomada qayd qilinishicha, 81 mahbus otuvga, 45 mahbus 10 yil qamoq jazosiga hukm qilingan. Shu kungi ikkinchi yig'ilishning 69-sonli bayonnomasi asosida jinoiy ishi ko'rilgan 165 kishidan 134 nafari otuvga, 30 mahbus 10 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. 1 kishining tergov ishlari to'xtatilib, jazodan ozod qilingan.

– 1938-yil 9-fevral. SSSR NKVDsining 1937-yildagi 00447-sonli qarori asosida O'zSSR NKVDsi “uchligi”ning yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishning 70-sonli bayonnomasida 114 ayblanuvchi otuvga, 43

– 1938-yil 15-sentabr. Siyosiy byuro “aksilinqilobiy milliy tarkib bo'yicha qamoqqa olinganlarning xali ko'rib chiqilmagan tergov ishlari”ni joylardagi “maxsus uchliklar”ga ko'rib chiqish uchun topshirish, “maxsus uchliklar”ga 1- va 2-toifalar bo'yicha hukm chiqarish huquqini berish, shuningdek, “uchliklar” tomonidan 1-toifa bo'yicha chiqarilgan hukmlarni zudlik bilan ijro etish to'g'risidagi Farmoyish chiqargan. Maxsus “uchlik”lar tarkibi UNKVD boshlig'i, oblast yoki o'lka komiteti 1-kotibi va prokurordan iborat bo'lgan.

– 1938-yil 17-sentabr. SSSR NKVDsi “SSSR NKVDsining 00485-sonli buyrug'iga ko'ra (“milliy kontingent”) qamoqqa olinganlar ishini ko'rib chiqish uchun “maxsus uchlik”lar tashkil qilish to'g'risida” buyruq chiqargan.

– 1938-yil 17-sentabr. SSSR NKVDsining 00606-sonli operativ buyrug'i chiqarilgan.

– 1938-yil 21-sentabr: SSSR NKVDsining 1938-yil 17-sentabrda-gi 00606-sonli operativ buyrug'i asosida O'zSSR NKVDsi huzurida “uchlik” yig'ilishlari o'tkazilgan. “Uchlik” 30 nafar mahbus ustidan hukm chiqargan. Ulardan 8 nafari otuvga, 14 tasi 10 yil va 2 kishi 8 yil, 4 nafari 5 yil muddatga MTL qamog'iga, 2 nafar mahbus ishi qayta ko'rib chiqish uchun harbiy tribunalga yuborilgan. 21 sentabrdagi 2-bayonnomaga ko'ra “uchlik” 22 nafar mahbus ustidan hukm chiqargan. Ulardan 7 nafari otuvga, 11 nafari 10 yil, 3 nafari 5 yil muddatga MTL qamog'iga hukm qilingan. 1 nafar mahbusning ishini qayta ko'rib chiqish uchun Harbiy tribunalga berishga qaror qilingan. 3-bayonnomaga ko'ra “uchlik” 57 ayblanuvchining 6 nafarini otuvga, 32 tasini 10 yil, 9 tasini 8 yil, 8 tasini 5 yil muddatlarga MTL qamog'iga hukm qilgan. 1 kishining ishi ko'rib chiqish uchun NKVDga yuborilgan. 1 nafar mahbus ozod qilingan. 4-bayonnomaga ko'ra 1 mahbus otuvga hukm qilingan. 5-bayonnomaga ko'ra “uchlik” 8 mahbus ustidan hukm chiqargan. 9-sonli bayonnomaga ko'ra 1 kishi otuvga, 4 mahbus 10 yil muddat bilan mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan. 10-bayonnomaga ko'ra, 46 nafar mahbus ustidan hukm chiqarilgan, ulardan 12 nafari otuvga hukm qilingan. 11-bayonnomaga ko'ra 103 kishi jazolangan. Ulardan 10 nafari otuvga, 75 nafari 10 yil muddatga MTL qamog'iga hukm qilingan. 12-bayonnomaga ko'ra, 56 mahbus ustidan hukm qayd etilgan, shulardan 22 nafari otib tashlangan. “Uchlik”ning 13-bayonnomasida 1 mahbus otuvga, 4 tasi

10 yil MTLga hukm qilingani, 1 ta ish qayta ko'rishga yuborilgani aytilgan.

– 1938-yil 22-sentabr. SSSR NKVDsining 1938-yil 17-sentabrdagi 00606-sonli operativ buyrug'i asosida O'zSSR NKVDsi huzuridagi "uchlik" 3 ta yig'ilish o'tkazgan. Birinchi yig'ilishda 1 mahbus otuvga, 4 mahbus 10 yil MTLga hukm qilingan. 1 ish qayta ko'rib chiqish uchun Harbiy tribunalga yuborilgan. Ikkinchi yig'ilishda 5 kishi otuvga, 6 nafar ayblanuvchi 10 yil, 2 mahbus 8 yil va 35 kishi 5 yil muddatlar bilan MTLga hukm qilingan. Uchinchi yig'ilishda 17 kishi otuvga, 35 mahbus 10 yil, 4 mahbus 5 yil muddatlar bilan MTLga hukm qilingan. 5 ta ish qayta ko'rish uchun NKVD va Harbiy tribunalga yuborilgan.

– 1938-yil 29-sentabr. SSSR NKVDsi "aksilinqilob o'choqlariga aylanib qolgan" mehnat posyolkalaridagi tartibni kuchaytirish to'g'risida direktiva chiqargan. "Mehnat posyolkalaridagi aksilinqilobiy muxolifatni tag-tubi bilan yo'q qilish" buyurilgan.

– 1938-yil 4-oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 51 mahbus oliy jazo – otuvga hukm qilingan. O'sha yillari SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasi Moskva shahri, Oktabrning 25 yilligi ko'chasi, 23-uyda joylashgan. Harbiy kollegiya SSSRning oliy sud organi bo'lib, 1936-yil 1-oktabridan 1938-yil 30-sentabrigacha 3051 kishini otuvga, 5643 kishini mamlakatning 60 ta shaharlaridagi qamoqxonalarga 8-15 yil muddatlar bilan hukm etgan.

Kollegiyaning 1938-yil 4-16-oktabr kunlari Toshkentda bo'lgan sayyor yig'ilishlarida jami 507 nafar o'zbekistonliklar taqdiri hal etilgan.

– 1938-yil 4-oktabr. SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasi sayyor sessiyasi raisi harbiy yurist Alekseev O'zbekiston SSR Ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori Derenik Zaxarovich Apresyanga rasmiy talabnoma yo'llagan. Bu talabnomaga ko'ra 1938-yil 4-oktabrda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasi sayyor yig'ilishi 52 mahbusni oliy jazoga – otuvga hukm qilgan va hukm zudlik bilan ijro etilgan.

– 1938-yil 4-oktabr. Davlat xavfsizligi katta leytenanti Shishkin Ishchi-dehqonlar qizil armiyasi Bosh harbiy prokurori yordamchisi, 1-rangdagi harbiy yurist Shulsan ishtirokida otuvga hukm qilingan 52 mahbus ustidan hukmni ijro etganliklari to'g'risida dalolatnoma tuzgan.

- 1938-yil 5-oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 36 mahbus oliy jazo - otuvga hukm qilingan. Ular orasida yangi o'zbek adabiyotining ulkan namoyandalari Abdulla Qodiriy, Fitrat, Cho'lpon va boshqalar bo'lgan.

- 1938-yil 5-oktabr. SSSR Oliy Sudi sayyor harbiy kollegiyasi raisi O'zbekiston SSR ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori D.Z.Apressyanga 00601-sonli o'ta maxfiy farmoyish yo'llagan. Unda 1938-yil 5-oktabrda harbiy kollegiyaning sayyor sessiyasida oliy jazo - otuvga hukm etilganlar haqidagi hukmni zudlik bilan ijrosini ta'minlash to'g'risida farmoyish berilgan.

- 1938-yil 5-oktabr. Davlat xavfsizligi katta leytenanti Shishkin Ishchi-dehqonlar Qizil armiyasi Bosh harbiy prokurori yordamchisi, 1-rangdagi harbiy yurist Shulsan ishtirokida otuvga hukm qilingan 36 mahbus ustidan hukmni ijro etganliklari to'g'risida dalolatnoma tuzgan.

- 1938-yil 7-oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 39 mahbus oliy jazo - otuvga hukm qilingan.

- 1938-yil 7-oktabr. SSSR Oliy Sudi sayyor harbiy kollegiyasi raisi O'zbekiston SSR ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori D.Z.Apressyanga 00603-sonli o'ta maxfiy farmoyish yo'llagan. Unda 1938-yil 7-oktabrda harbiy kollegiyaning sayyor sessiyasida oliy jazo - otuvga hukm etilganlar haqidagi hukmni zudlik bilan ijrosini ta'minlash to'g'risida farmoyish berilgan.

- 1938-yil 7-oktabr. Davlat xavfsizligi katta leytenanti Shishkin Ishchi-dehqonlar qizil armiyasi Bosh harbiy prokurori yordamchisi, 1-rangdagi harbiy yurist Shulsan ishtirokida otuvga hukm qilingan 39 mahbus ustidan hukmni ijro etganliklari to'g'risida dalolatnoma tuzgan.

- 1938-yil 8-oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 39 mahbus oliy jazo - otuvga hukm qilingan va hukm o'sha kuniyoq ijro etilgan.

- 1938-yil 8-oktabr. SSSR Oliy Sudi sayyor harbiy kollegiyasi raisi O'zbekiston SSR ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori D.Z.Apressyanga 00604-sonli o'ta maxfiy farmoyish yo'llagan. Unda 1938-yil 8-oktabrda harbiy kollegiyaning sayyor sessiyasida oliy jazo - otuvga hukm etilganlar haqidagi hukmni zudlik bilan ijrosini ta'minlash to'g'risida farmoyish berilgan.

- 1938-yil 8-oktabr. Davlat xavfsizligi katta leytenanti Shishkin

Ishchi-dehqonlar qizil armiyasi Bosh harbiy prokurori yordamchisi, 1-rangdagi harbiy yurist Shulsan ishtirokida otuvga hukm qilingan 40 mahbus ustidan hukmni ijro etganliklari to'g'risidagi dalolatnomani imzolagan.

– 1938-yil 9-oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 42 mahbus oliy jazo – otuvga hukm qilingan va hukm o'sha kuniyoq ijro etilgan.

– 1938-yil 9-oktabr. Davlat xavfsizligi katta leytenanti Shishkin Ishchi-dehqonlar qizil armiyasi Bosh harbiy prokurori yordamchisi, 1-rangdagi harbiy yurist Shulsan ishtirokida otuvga hukm qilingan 42 mahbus ustidan hukmni ijro etganliklari to'g'risida dalolatnomani imzolagan.

– 1938-yil 9-oktabr. SSSR Oliy Sudi sayyor harbiy kollegiyasi raisi O'zbekiston SSR ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori D.Z.Apressyanga 00605-sonli o'ta maxfiy farmoyish yo'llagan. Unda 1938-yil 9-oktabrda harbiy kollegiyaning sayyor sessiyasida oliy jazo – otuvga hukm etilganlar haqidagi hukmni zudlik bilan ijrosini ta'minlash to'g'risida farmoyish berilgan.

– 1938-yil 10-oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 33 mahbus oliy jazo – otuvga hukm qilingan va hukm o'sha kuniyoq ijro etilgan.

– 1938-yil 10-oktabr. SSSR Oliy Sudi sayyor harbiy kollegiyasi raisi O'zbekiston SSR ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori D.Z.Apressyanga 00606-sonli o'ta maxfiy farmoyish yo'llagan. Unda 1938-yil 10-oktabrda harbiy kollegiyaning sayyor sessiyasida oliy jazo – otuvga hukm etilganlar haqidagi hukmni zudlik bilan ijrosini ta'minlash to'g'risida farmoyish berilgan.

– 1938-yil 11-oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 26 mahbus oliy jazo – otuvga hukm qilingan va hukm o'sha kuniyoq ijro etilgan.

– 1938-yil 11-oktabr. SSSR Oliy Sudi sayyor harbiy kollegiyasi raisi O'zbekiston SSR ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori D.Z.Apressyanga 00607-sonli o'ta maxfiy farmoyish yo'llagan. Unda 1938-yil 11-oktabrda harbiy kollegiyaning sayyor sessiyasida oliy jazo – otuvga hukm etilganlar haqidagi hukmni zudlik bilan ijrosini ta'minlash to'g'risida farmoyish berilgan.

– 1938-yil 13-oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy

kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 42 mahbus oliy jazo – otuvga hukm qilingan va hukm o'sha kuniyoq ijro etilgan.

– 1938-yil 13-oktabr. SSSR Oliy Sudi sayyor harbiy kollegiyasi raisi O'zbekiston SSR ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori D.Z.Apressyanga 00608-sonli o'ta maxfiy farmoyish yo'llagan. Unda 1938-yil 13-oktabrda harbiy kollegiyaning sayyor sessiyasida oliy jazo – otuvga hukm etilganlar haqidagi hukmni zudlik bilan ijrosini ta'minlash to'g'risida farmoyish berilgan.

– 1938 yil 14 oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 36 mahbus oliy jazo – otuvga hukm qilingan va hukm o'sha kuniyoq ijro etilgan.

– 1938-yil 14-oktabr. SSSR Oliy Sudi sayyor harbiy kollegiyasi raisi O'zbekiston SSR ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori D.Z.Apressyanga 00609-sonli o'ta maxfiy farmoyish yo'llagan. Unda 1938-yil 14- oktabrda harbiy kollegiyaning sayyor sessiyasida oliy jazo – otuvga hukm etilganlar haqidagi hukmni zudlik bilan ijrosini ta'minlash to'g'risida farmoyish berilgan.

– 1938-yil 15-oktabr. Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishi bo'lib o'tgan. Yig'ilishda 25 mahbus oliy jazo – otuvga hukm qilingan va hukm o'sha kuniyoq ijro etilgan.

– 1938-yil 15-oktabr. SSSR Oliy Sudi sayyor harbiy kollegiyasi raisi O'zbekiston SSR ichki ishlar xalq komissari, davlat xavfsizligi mayori D.Z.Apressyanga 00610-sonli o'ta maxfiy farmoyish yo'llagan. Unda 1938-yil 15- oktabrda harbiy kollegiyaning sayyor sessiyasida oliy jazo – otuvga hukm etilganlar haqidagi hukmni zudlik bilan ijrosini ta'minlash to'g'risida farmoyish berilgan.

– 1938-yil 14-noyabr. VKP(b) MK partiya organlaridagi SSSR NKVD mas'ul xodimlarini hisobga olish va tekshirish to'g'risida direktiva chiqargan. NKVD organlaridagi mazkur tekshiruv natijasida NKVDni soxta yo'l bilan tizimga kirib olgan dushmanlardan tozalash ko'zda tutilgan.

– 1938-yil 25-noyabr. SSSR ichki ishlar xalq qomissari lavozimiga N.I.Ejov o'rniga L.P.Beriya tayinlangan.

– 1938-yil 22-dekabr. SSSR NKVDsi suddan tashqari organlarning (uchlik, ikkilik, maxsus kengash) 17-noyabrgacha chiqarilgan va ijro etilmagan yoki ayblanuvchiga e'lon qilinmagan hukmlari o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblash to'g'risidagi direktiva chiqargan.

- 1938-yil 28-dekabr. SSSR XKS, VKP(b) MK va VSSPSning "Mehnat intizomini tartibga solish, davlat sug'urtasi amaliyotini yaxshilash va bu ishdagi suiste'molchilikka qarshi kurashish chora-tadbirlari to'g'risida" farmoyish chiqargan.

XULOSA

Ko'rinib turibdiki, Stalin va Siyosiy byuro 1938-yilda qatag'onni bir oz susaytiradi. Biroq, bu holat ularning qonxo'r jallodlardan farishtalarga aylanib qolganini anglatmaydi. Zero, 1939-yildagi ayrim hujjatlar ularning ko'zlari hali ham qonga to'ymaganidan dalolat beradi. Ma'lum bo'lishicha, Stalin 1939-yil 10-yanvarda hududlar bo'yicha VKP(b) va NKVD rahbarlariga quyidagi telegrammani yuborgan ekan: "VKP(b) MKga ma'lum bo'lishicha, oblast va o'lkalardagi partiya komitetlari kotiblari UNKVD xodimlarini tekshirib ularni mahbuslarga nisbatan jismoniy kuch ishlatayotganlikda ayblab, bu holatni jinoyat deb hisoblashayotgan ekan. VKP(b) MK shuni uqdiradiki, NKVD amaliyotida jismoniy kuch ishlatish usulini qo'llash 1937-yildan VKP MK ruxsati bilan joriy qilingan. VKP MK bundan keyin ham istisno tarzida ochiqdan-ochiq va taslim bo'lmayotgan xalq dushmanlariga nisbatan jismoniy kuch ishlatishni mutlaqo to'g'ri va maqsadga muvofiq usul sifatida qo'lanishini zarur, deb hisoblaydi"

Mutaxassislar 1938-yil oxiri - 1939-yil boshlarini "Katta qirg'in"ning tugashi va "beriyacha ilqlik" davrining boshlanishi, deb hisoblaydilar. Har holda bu davrda yiliga yuz minglab emas 10 minglab odamlar otilgan. Lagerlarda esa millionlab odamlar og'ir mehnat, ochlik, qahraton sovuq va turli kasalliklardan nobud bo'lganlar. Har yili siyosiy ayb bilan asrga olinganlar shafqatsiz qiynoqlarga solingan...

Xullas, dunyoda eng insonparvar davlatman deb ko'krak kergan Sovet davlati hattoki iblisni ham lol qoldiradigan turli usullar bilan, o'z xalqi yostig'ini quritish va jabr-zulm qilishda davom etdi.

MUNDARIJA

SO'ZBOSHI	3
1936-YIL	5
1937-YIL	8
1938-YIL	26
XULOSA	38

B71

1937-1937-yillardagi "katta qirg'in" tarixining muhim sanalari (ma'lumotnoma) / to'plab nashrga tayyorlovchi M.F.Zikrullayev; mas'ul muharrir; N.F.Karimov; O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi "Qatag'on qurbonlari xotirasi" muzeyi, "Shahidlarxotirasi" jamoatfondi. –Toshkent: Fan, 2013. –40 bet.

YŷK : 323(575.1)

КБК: 63.3(50')622-4

ISBN 978-9943-19-279-9

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi "Qatag'on qurbonlari xotirasi" muzeyi Ilmiy kengashining 2013-yil 1-oktabrdagi yig'ilishi qaroriga muvofiq nashrga tavsiya etildi.

Muharrir: *B.Abdulxayrov*

Tex.muharrir: *M.Abidova*

Sahifalovchi: *D.Abdullayev*

Nashriyot litsenziyasi AI №138, 27.04.2009-y.

Nashriyot raqami: z-8. Terishga berildi 01.11.2013.

Bosishga ruxsat etildi 15.11.2013. Qog'oz bichimi 60x84¹/₁₆.

Ofset bosma. Ofset qog'oz. Arno Pro garnituras.

Hisob-nashriyot t. 2,5. Shartli bosma t. 2,32.

Tiraji 100. Kelishilgan narxda.

O'zR FA "Fan" nashriyoti. 100170, Toshkent, I.Mo'minov ko'chasi, 9-uy.

Tel./faks (8-371) 262-80-65, 262-70-40.

E-mail: fannashriyot@yandex.com

O'zR FA "Fan" nashriyoti matbaa bo'limida chop etildi. 53-buyurtma.

100170, Toshkent, I.Mo'minov ko'chasi, 9-uy.

"Toshkent tezkor" MCHJ bosmaxonasida muqovalandi.

100200, Toshkent, Radial tor ko'chasi, 10-uy.